

Vincula't

**Materials
per treballar
amb dones
maltractades**

**Diputació
de Barcelona**

Oficina Tècnica
del Pla d'Igualtat

Vincula't

Col·lecció Guies Metodològiques, 2

Vincula't

Materials
per treballar
amb dones
maltractades

Diputació
de Barcelona

Oficina Tècnica
del Pla d'Igualtat

Adreçat a professionals i agents socials que treballen en contacte amb dones maltractades.

Elaborat per l'Equip Interdisciplinar de Tamaia, Associació de Dones contra la Violència Familiar.

Autores:

Lluïsa Carmona,
Ana Chavarrias,
Lucie Foissin,
Montse Garcia,
Beatriu Masià i
Caridad Villar

Editat per l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat de la Diputació de Barcelona

© Diputació de Barcelona
Segona edició: novembre del 2000
Disseny i realització: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona
Impressió: EMSA
Dipòsit legal: B-48451-2000

Edició no venal

A totes les dones que ens han permès acompanyar-les

ÍNDIX

- 9 Presentació, a càrrec de Rosa M. Fernández Sansa
- 11 Pròleg, a càrrec de Graciela B. Ferreira
- 13 Introducció
- 15 *PRINCIPIS BÀSICS PER A LA INTERVENCIÓ AMB DONES MALTRACTADES*

- 19 *MATERIAL 1. IDEES PRÈVIES*
- 19 Presentació
- 20 Material
- 22 Pautes d'utilització
- 22 Didàctica per al treball de professionals i agents socials
- 22 Didàctica per treballar amb la dona

- 25 *MATERIAL 2. RECORDA QUE...*
- 25 Presentació
- 26 Material
- 27 Pautes d'utilització
- 27 Didàctica per al treball de professionals i agents socials
- 28 Didàctica per treballar amb la dona

- 29 *MATERIAL 3. EL CICLE DE LA VIOLÈNCIA*
- 29 Presentació
- 31 Material
- 32 Pautes d'utilització
- 32 Didàctica per treballar amb la dona

- 35 *MATERIAL 4. TIPOLOGIA DELS ABUSOS*
- 35 Presentació
- 36 Material
- 42 Pautes d'utilització
- 42 Didàctica per al treball de professionals i agents socials
- 42 Didàctica per treballar amb la dona

45	<i>MATERIAL 5. INDICADORS DELS EFECTES DE LA VIOLÈNCIA EN LA SALUT</i>
45	Presentació
46	Material
47	Pautes d'utilització
47	Didàctica per treballar amb la dona
49	<i>MATERIAL 6. ÍNDEX DE L'ABÚS EN LA PARELLA</i>
49	Presentació
50	Material
52	Pautes d'utilització
52	Didàctica per treballar amb la dona
55	<i>MATERIAL 7. INDICADORS DEL DANY EMOCIONAL I FÍSIC</i>
55	Presentació
56	Material
59	Pautes d'utilització
59	Didàctica per treballar amb la dona
61	<i>MATERIAL 8. ORIENTACIONS</i>
61	Presentació
62	Material
64	Pautes d'utilització
64	Didàctica per treballar amb la dona
65	<i>MATERIAL 9. XARXA DE RECURSOS</i>
65	Presentació
67	Material
71	Pautes d'utilització
71	Didàctica per a professionals i agents socials
72	Didàctica per treballar amb la dona
73	<i>CONCLUSIONS</i>
74	<i>COMIAT</i>
75	<i>BIBLIOGRAFIA</i>
76	<i>ADRECES D'INTERNET</i>

PRESENTACIÓ

Em plau presentar la guia *Vincula't. Materials per treballar amb dones maltractades*, segon volum de la col·lecció «Guies metodològiques», que publiquem des de l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat. Amb la publicació i difusió dels volums de «Guies metodològiques», pretenem complir els objectius del Pla Integral per la Igualtat d'Oportunitats 1998-2002, precisament els de la línia estratègica que proposa «*facilitar la investigació i formació permanent per incorporar els avenços conceptuals i les propostes metodològiques en matèria de gènere i d'igualtat d'oportunitats en totes les pràctiques locals i actuacions professionals*».

Així, doncs, *Vincula't* és el resultat del treball de recerca que durant vuit anys ha dut a terme el col·lectiu de professionals Tamaia (Associació de Dones contra la Violència Familiar), recerca que ara ens donen l'oportunitat de compartir.

La violència contra les dones és una qüestió de gènere i és precisament des d'aquesta perspectiva des d'on hem d'abordar la feina a fer; tant la individual, amb cada dona afectada, com la social, des de l'administració i el teixit associatiu, per tal de dur a terme projectes d'informació, de sensibilització i prevenció eficaços.

La guia que teniu a les mans és, penso, una eina necessària per a la formació permanent de professionals, *per ajudar-se a poder ajudar*, a sortir de l'espiral de dificultats que comporta, per a massa famílies, el procés de la violència domèstica. Professionals que dia rere dia treballen encoratjades, des de diferents serveis, en la tasca d'eradicar els maltractaments a la llar.

Pretenem, alhora, que els materials que ara us oferim siguin dinàmics. Els posem a debat per millorar-los, complementar-los i enriquir-los amb la pràctica del vostre treball, cosa que ben segur tindrem oportunitat de fer amb els suggeriments que podreu plantejar als diferents cursos i seminaris que des de l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat duem a terme al llarg de l'any.

Amb el desig que sigui així, només em resta felicitar sincerament les autores de *Vincula't*, professionals de l'Equip Interdisciplinar de l'associació Tamaia, per la claredat i el rigor del treball elaborat. Agraïxo la seva confiança i també la de la professora Graciela B. Ferreira per acceptar de bon grat prologar aquesta edició. A totes elles felicitats per la feina feta i per la que faran, però, sobretot, pel bagatge recollit que ara amablement ens ofereixen.

Rosa M. Fernández Sansa
Cap de l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat

PRÒLEG

La violencia y el maltrato han estado causando estragos en infinidad de vidas humanas. De manera invisibilizada y naturalizada, en el espacio y el tiempo de la intimidad familiar o de las relaciones afectivas, se ha ejercido un crónico abuso de poder hacia las mujeres, las niñas y los niños. Apenas estamos llegando a la tercera década en que los sufrimientos en el ámbito privado han sido revelados y han comenzado a tratarse en la debida perspectiva.

Dado que este flagelo sigue su marcha destructiva y todavía no se cuenta con la globalización de la conciencia pública para abordarlo de manera integral, es un acontecimiento importante la aparición de cada recurso que pueda brindar información sobre este tema. Se trata, pues, de otro aporte fundamental, ya que la violencia hacia las mujeres quedó oscurecida y tolerada desde una compacta masa de prejuicios, falsas creencias y argumentaciones falaces, muchas de ellas constituidas en conceptualizaciones pseudocientíficas, que dieron origen a teorías y prácticas misóginas que, durante más de un siglo, intensificaron la victimización femenina.

Por ello resulta aún necesario multiplicar las herramientas que permitan desmontar arbitrariedades y ofrecer conocimiento. Este es un campo en el que la ciencia se construye con la observación y el testimonio de la tortura y el dolor de aquellas que han conseguido sobrevivir.

Las mujeres siempre fueron impulsadas a sentir amor, compasión y ansias de cuidar y rescatar al prójimo, quedando muchas veces atrapadas y desgastadas en ese rol. O sacrificadas en la atención de alguien no dispuesto a reconocer ni agradecer la dedicación o el desvelo romántico volcado con generosidad. Por fin las mujeres pudieron romper el estereotipo culpógeno y han comenzado a invertir esas poderosas energías en el cuidado y protección de sus propias personas. Esto ha originado uno de los fenómenos sociales más importantes de los últimos tiempos: los grupos de ayuda mutua y sus tareas de rescate a víctimas de la violencia familiar. Es de estos núcleos solidarios de donde surge la realidad más cruda que luego podemos conceptualizar y difundir, produciendo un recambio en la formación de profesionales: que estén sensibilizados y alertas para detectar un problema prioritario de salud pública como lo es la violencia hacia las mujeres.

Hasta hace unos pocos años una mujer -por ser mujer- no podía desarrollar una vocación fuera del ámbito doméstico, no podía ejercer una profesión, obtener un título universitario, no podía trabajar, escribir, publicar, votar, participar de la vida pública, etc. Una de las pruebas de que, en cierta medida, se han podido comenzar a corregir estas injusticias es que un grupo de mujeres puede trabajar y producir recursos, como el que aquí se presenta, para informarse, apoyarse y alentarse a no soportar más la arbitrariedad, la prepotencia y los abusos.

En líneas generales sigue dependiendo de las mujeres que se concienticen unas a otras y desempeñen tareas de esclarecimiento, reeducación y asistencia para recuperarse de las experiencias de maltrato y discriminación de las que han sido objeto sin posibilidad de elección, abrumadas por el peso aplastante de toda una estructura social y cultural cómplice.

Sin embargo, sería deseable que este material pueda ser leído también por hombres. Aquellos que puedan pensar y aprender sobre la realidad del maltrato a las mujeres sin dejarse apresar por el gremialismo de género, sin darse cuenta de que así apañan, de todos los delitos el más atroz: el que cometen algunos hombres contra quien dicen amar. Y a quien son capaces de matar pretendiendo controlarla hasta en su último suspiro.

Las mujeres y hombres profesionales, que trabajen en contacto con mujeres, han de tener una capacitación básica y realista de lo que significa un cuadro de maltrato en la vida femenina y poder orientar eficazmente a quienes viven en peligro potencial. La autoridad profesional y el rol de dedicación y servicio son factores decisivos para ejercer una influencia constructiva en quienes se encuentran en riesgo. Es necesario tener presente -o al menos sospechar- que un altísimo porcentaje de las mujeres atendidas por cualquier motivo de consulta, viven alguna/s forma/s de maltrato. Y que las víctimas no relacionan las perturbaciones de su salud y/o sus problemas de trabajo, con la calidad de vida destructiva que llevan en un hogar en el que existe violencia.

Es un objetivo primordial, entonces, abrir todas las fuentes posibles de detección y que cada intervención sea un paso preventivo para que el maltrato deje de reproducirse, además de la ocasión de dar una respuesta adecuada ya que ningún ser humano merece ser maltratado.

Detectar a una víctima de violencia constituye un compromiso ético. Dirigirla a la búsqueda de una solución resulta una tarea delicada y relevante. Entregarle un mejor servicio hace propia una causa transformadora: participar en la restitución de su libertad y sus derechos humanos.

Mis mejores deseos para que este esfuerzo de Tamaia contribuya a tal objetivo trascendente y esta guía sea un poderoso estímulo a la reeducación social, institucional y profesional necesarias para que -entre todas y todos- logremos forjar una concreta cultura de la paz.

Graciela B. Ferreira
Presidenta de la Asociación Argentina de Prevención de la Violencia Familiar.
Profesora titular de postgrado de especialización en violencia familiar.
Universidad de Buenos Aires

INTRODUCCIÓ

El treball, durant vuit anys amb dones maltractades, des de l'Associació de Dones contra la Violència Familiar Tamaia, ens ha permès constatar i analitzar, amb elles i amb l'equip, les limitacions que des dels diferents bagatges formatius i personals teníem (tenim) per oferir-los el millor ajut possible. La nostra recerca d'ajut ens va portar a utilitzar alguns dels materials que, des de la minsa bibliografia disponible aleshores, ens possibilitessin una millor actuació. Han estat sobretot els materials proporcionats per Graciela B. Ferreira a la seva bibliografia els que ens han acompanyat en aquest difícil però apassionant camí d'entendre millor la realitat de les dones maltractades.

La nostra experiència ens ha permès, també, comprendre i veure fins a quin punt és important el nostre treball individual, d'equip i social com a dones i professionals per superar les nombroses barreres que la socialització genèrica, les experiències personals i l'entorn social aixequen per impedir el contacte efectiu amb la dona que pateix violència, aquestes limitacions poden neutralitzar la utilitat dels recursos disponibles. L'experiència pràctica ens ha permès comprovar com el millor ajut és la relació o vinculació positiva amb la dona, ja que sense contacte i relació és molt difícil l'ajut efectiu. Els materials tècnics o els coneixements teòrics poden facilitar la relació però no poden suplir-la.

Aquest treball l'hem pogut compartir amb nombroses companyes i companys que, front al silenci acadèmic, han tingut el «valor d'atrevir-se» a compartir amb nosaltres en xerrades, seminaris o cursos les seves experiències i reflexions. Amb elles i ells hem pogut també aprofundir en els materials, i això ens ha ajudat a millorar-los. Durant aquests anys hem treballat en nombroses activitats formatives i amb professionals i agents socials: grups de dones, treballadores socials, educadores, treballadores familiars, psicòlogues, agents de cossos de seguretat, etc. Amb totes i tots hem après i hem combatut plegades l'aïllament social en què durant anys hem viscut.

Ha estat tota aquesta tasca la que ens ha permès explorar, comprovar o descartar diferents teories i pràctiques, sempre des de la perspectiva de la vinculació directa amb les dones maltractades. De la mateixa manera, aquesta vinculació ens ha permès revisar contínuament la nostra intervenció i constatar l'impacte devastador que té sobre les dones la victimització secundària. El nombre de contactes fallits viscuts per les dones en la seva «peregrinació» en la demanda d'ajut reforça la causalitat de la violència domèstica. A través del contacte amb la dona, les professionals i agents socials poden passar a formar part del sistema abusiu. Les intervencions o actuacions des dels mites poden reforçar el discurs justificador de la violència. També des del desig d'ajudar podem reforçar la violència quan defensem dogmàticament la nostra visió i neguem o suplantem la voluntat i els drets de les dones. Aquesta reflexió sobre els errors comesos és fruit de la pròpia experiència.

El coneixement i respecte envers les dones maltractades ens permet aprendre més sobre la violència domèstica i els seus processos. És des d'aquest respecte i aprenentatge que defensem l'«estar» abans que el «fer». Estar en el contacte amb la dona i estar en el vincle d'ajut.

La major visibilitat d'aquesta greu problemàtica ha possibilitat l'existència de més materials bibliogràfics o guies de treball. Voldríem que aquest treball que presentem contribuís a complementar-ne d'altres i a estimular el contacte i vinculació amb les dones maltractades.

Aquests materials pretenen estimular el treball dels professionals i, alhora, capacitar-nos millor per a la nostra tasca. Podem treballar també per eliminar tota forma d'abús a les nostres vides (personal, laboral, etc.) i millorar la nostra intervenció. Per aquesta raó alguns dels materials es presenten amb un doble ús, per treballar amb professionals i amb les dones maltractades. En les valoracions dels resultats hem volgut contemplar les possibilitats i riquesa que aporta treballar en equip en una tasca en què la solitud pot ser una dificultat afegida.

Volem agrair especialment la contribució de Graciela B. Ferreira, que no tan sols ens ha facilitat molts dels materials que estan en l'origen dels que aquí presentem, sinó que ens acompanya també explícitament en aquest treball, que per a l'equip de l'associació Tamaia representa un «bateig de tinta», ja que per primera vegada hem pogut destinar temps i esforços a escriure. Aquest treball ha estat també possible gràcies a l'Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat de la Diputació de Barcelona que, com en altres activitats, ens ha donat el suport necessari.

Equip Interdisciplinar
de l'Associació Tamaia
Barcelona, 7 de febrer del 2000.

PRINCIPIS BÀSICS PER A LA INTERVENCIÓ AMB DONES MALTRACTADES

En la intervenció amb dones maltractades és necessari partir d'un enfocament complex, no reduccionista, ja que ens trobem davant d'una problemàtica complexa i multicausal.

Per poder vincular-nos necessitem partir de l'anàlisi i la reflexió que suposa la relació entre la professional i la dona maltractada, considerant els diferents moments d'identificació o diferenciació respecte d'aquelles situacions que ens poden ser properes.

En moltes ocasions la dona demana serveis pels diferents membres de la família, quan és ella qui més necessita ajuda: hem de considerar la dona com a subjecte de la nostra intervenció.

La relació i la comunicació són eines bàsiques de què podem disposar: en moltes ocasions, professionals o agents socials són els únics recursos disponibles, per la qual cosa hem de plantejar-nos el que pretenem i la coherència de la intervenció.

En la relació amb la dona maltractada hem de tenir present:

- ✦ L'enquadrament de la relació professional, el rol i la funció que ens correspon en la intervenció, segons el context, tot i destacant la necessitat d'acompanyar el procés de recuperació des d'una relació d'ajuda: que no reproduïx l'aïllament de la dona amb intervencions reduccionistes i que comporti relacions de coresponsabilització.
- ✦ El caràcter social, històric i cultural de la violència en la parella, que ens permet contemplar l'abast de la problemàtica més enllà de la dimensió interpersonal; és per això important tenir com a referent un model d'anàlisi que contempli la multicausalitat del problema i que relacioni els elements dels diferents sistemes que hi intervenen.
- ✦ Una percepció de procés tant en la instal·lació de la violència com en la resolució de la problemàtica ens ajudarà a entendre la situació que se'ns presenta.
- ✦ La demanda de la mateixa dona. Els seus recursos personals.
- ✦ Els elements fonamentals que caracteritzen la violència en la parella: tipologia-cicle de la violència-característiques.
- ✦ El respecte al ritme i decisions de la dona maltractada, des del treball individual i d'equip.
- ✦ El treball amb la dona maltractada és la millor manera d'ajudar també els seus fills i filles.
- ✦ La concepció d'èxit pot suposar un risc. Per aquest motiu és important introduir els conceptes de millores o progressos en els processos personals i familiars.
- ✦ La necessitat de revisar les nostres expectatives personals i professionals, fer-les presents per tal d'evitar confondre i dificultar la intervenció.

- ✦ Valorar els indicadors de risc que corre la dona o el grau de perill, l'estat psicofísic, la seva situació familiar i relacional, els recursos interns i externs amb què pot comptar, el potencial d'energia per a la recuperació, el grau de sotmetiment, el grau de consciència, els suports amb què compta, el possible maltracte institucional rebut i poder facilitar informació dels recursos necessaris amb què podrà comptar per fer front a la situació.
- ✦ Oferir informació de forma clara i assenyalar alguns dels aspectes que l'ajudaran a no abandonar-se i a començar un procés de recuperació.
- ✦ Que ajudar a definir la situació de la dona maltractada no augmenta el perill en què es troben ella i els seus fills i filles.
- ✦ Que les nenes i nens que han patit situacions de violència domèstica tenen el risc de reproduir els models relacionals que han viscut, sobretot si no es pot trencar el cicle de la violència o fer un treball específic.
- ✦ Que el procés és lent i pot suposar una càrrega portar-lo sola.

El fet de poder assenyalar algunes de les dificultats que es pot trobar la dona en el procés de recuperació o canvi i l'emergència de sentiments com l'abandó, la pèrdua...) poden ajudar-la a identificar el que li està passant en un moment determinat i a poder vèncer les resistències.

Alguns dels efectes posteriors a la separació són: sentiments de culpa, dubtes, malalties i decepció amb ella mateixa (a causa de l'autoexigència i excessiva responsabilització pel que li tocarà viure). Els pensaments de la dona poden perseguir la justificació de les agressions, preocupar-se per l'agressor i freqüentment poden portar-la a creure que és ximple per haver suportat tant.

Considerem important que la dona pugui contactar amb altres dones que entenguin la problemàtica, o que estiguin passant per processos similars; el treball grupal específic serà un bon instrument per potenciar la recuperació, facilitar la deconstrucció de mites, valors i actituds que fan que es mantingui atrapada.

Algunes dones maltractades poden presentar actituds i sentiments força contradictoris respecte al seu agressor, a ella mateixa, als seus fills i filles o davant la seva situació relacional general; poder identificar cada un d'aquests sentiments, igual que algunes de les actituds habituals i entendre la funció protectora que compleixen per a la dona, ens ajudarà a diferenciar la situació de conflicte que es pugui donar en la relació professional, i així poder evitar transferències, tolerant, advertint i prevenint la victimització secundària.

Una part de les actituds que podem identificar són la desconfiança, la justificació de les actituds de l'agressor, la impotència, els pensaments fatalistes, les negatives davant els missatges de l'equip professional, la resistència a escoltar, l'esquivament, la incontinència verbal... Sentiments de no poder més, amb tot el que s'espera d'ella, de cansament, d'esgotament, de molta por, d'inseguretat, de pena per l'agressor, de ser una mala mare, o no la mare millor que necessiten les seves criatures, sentiments ambivalents amb la família (estimar-la, avorrir-la, allunyar-se'n...), d'angoixa per no tenir la força necessària, dubtes, confusió, culpa, sensació d'estar davant «d'un problema sense sortida», sentiments provocats tant per la cronicitat com per la gravetat de les agressions o per la indefensió apresada...

Per poder treballar amb tot aquest material «humà» és imprescindible una vinculació amb la dona que ens permeti pactar la relació d'ajut i la utilització dels materials que aquí us presentem. La capacitació a través de la formació permanent, l'intercanvi amb la xarxa de serveis, el treball en equip i la supervisió de la pràctica facilitaran aquesta tasca.

IDEES PRÈVIES

PRESENTACIÓ

A l'hora d'emprendre aquesta problemàtica és important reconèixer la transcendència que han tingut i tenen els estereotips sobre la dimensió del problema, les característiques de les dones maltractades o dels homes violents.

Aquests estereotips tenen categoria de mites quan responen a continguts no explicitats sobre la identitat femenina o masculina o sobre les característiques de la violència. Mites que simplifiquen realitats tan complexes com aquestes i que pretenen una «veritat absoluta» associada a la immutabilitat.

En la violència vers les dones, els mites tenen una important funció social: minimitzar l'abast del problema, estigmatitzar les víctimes o desculpabilitzar l'agressor poden ser-ne algunes. Faciliten la impunitat social de la violència familiar i la invisibilització dels factors socioculturals que possibiliten la comprensió global i complexa de la multicausalitat del fenomen. És especialment significatiu el silenci sobre factors com la construcció del gènere o els continguts desiguals en la socialització femenina o masculina.

La manca d'un coneixement rigorós de la temàtica ha facilitat la transcendència dels mites que, així, han suplantat de forma reduccionista l'anàlisi que tant des de la teoria com des de la pràctica és possible fer.

L'impacte dels mites i els estereotips és especialment significatiu en la relació professional, agent social i dona maltractada. Professionalment es pot abordar la situació de la dona maltractada des d'aquestes creences o mites, sense adonar-se que es pot tornar a victimitzar la dona.

La revisió o qüestionament dels mites és un pas bàsic per possibilitar un ajut efectiu, per entendre la multicausalitat de la violència i la multiplicitat dels efectes en la comunitat i en les dones maltractades que, per identificar l'abast del problema i els seus efectes, han de poder analitzar-ho des de paràmetres més amplis, reconeixent la transcendència de les seves pròpies creences a l'entorn de la violència, les causes, el rol envers la parella i el conjunt familiar.

El material que us facilitem recull alguns d'aquests mites en forma d'expressions o frases populars per tal de facilitar el seu reconeixement i el seu ús tant per a professionals i agents socials com per a dones maltractades.

MATERIAL

IDEES PRÈVIES

La violència domèstica...

- ◆ És un tema de moda.
- ◆ És el resultat de l'alcoholisme.
- ◆ Es deu a la falta de feina.
- ◆ Es dona en gent sense cultura.
- ◆ No té lloc a les societats avançades.
- ◆ És inevitable per naturalesa.
- ◆ No és un problema greu.
- ◆ Es desencadena entre la gent malalta.
- ◆ És cosa del passat.
- ◆ Pot passar quan les parelles se separen.
- ◆ És el resultat de l'«alliberament de les dones».
- ◆ És més freqüent en famílies problemàtiques.

Les dones maltractades...

- ◆ Són mestresses de casa sense recursos propis.
- ◆ Provoquen la violència.
- ◆ Són amants de la violència.
- ◆ No saben viure d'una altra manera.
- ◆ No diuen la veritat.
- ◆ Són passives i dependents.
- ◆ Són incultes.
- ◆ Són dones d'altres generacions.
- ◆ Estan malaltes.
- ◆ No volen separar-se.
- ◆ No es deixen ajudar.
- ◆ Busquen homes violents.
- ◆ Maltracten psicològicament l'home.

Els homes violents...

- ◆ Són alcohòlics.
- ◆ Estan malalts.
- ◆ Perden el control amb facilitat.
- ◆ No tenen cultura.
- ◆ Pertanyen a grups marginals.
- ◆ Són masclistes.
- ◆ Són molt primaris.
- ◆ No saben parlar.
- ◆ Estan «fets a l'antiga».
- ◆ Són homes separats que han perdut els seus drets.
- ◆ Són persones impulsives.

- ✦ Tots els homes ho són.
- ✦ No són carinyosos.
- ✦ Són homes sense feina ni diners.

La solució seria...

- ✦ Que els jutges actuessin més.
- ✦ Que les penes de presó fossin més grans.
- ✦ Que les dones ho denunciessin.
- ✦ Que les persones tinguessin més cultura.
- ✦ Que les dones fossin més independents.
- ✦ Que desaparegués el masclisme.
- ✦ Que els homes violents entenguessin que han de deixar de ser-ho.
- ✦ Que hi hagués més cases d'acollida.
- ✦ Que les dones tinguessin més accés al treball remunerat.
- ✦ Que disminuís l'alcoholisme.
- ✦ Que les dones no ho aguantessin.
- ✦ Que hi hagués menys violència a la televisió.
- ✦ Que les dones aguantessin més.

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER AL TREBALL DE PROFESSIONALS I AGENTS SOCIALS

OBJECTIUS

- ✦ Revisar quins mites estan presents en el que pensem o sentim respecte a la violència familiar.
- ✦ Identificar-ne la funció en la nostra tasca professional.

ACTIVITAT

- Individualment i en pocs minuts (3-4) marcar en el llistat aquelles frases o idees que compartim totalment o parcialment. És important evitar racionalitzar excessivament les respostes, ja que l'objectiu no és examinar-nos, sinó capacitar-nos millor.
- En equip, en grup o individualment, es globalitzen les idees que han estat marcades. Si és en equip es pot fer un recull d'aquelles que han estat més marcades.
- Es discuteix o es reflexiona sobre les frases seleccionades:
 - A quin aspecte de la problemàtica respon la frase: causes, efectes, etc.
 - Quina és la hipòtesi oculta de la frase: problemàtica social, mèdica, etc.
 - Quins factors de la nostra socialització o pràctica professional faciliten aquesta creença.
 - Què necessitaríem conèixer o reconèixer millor per modificar aquesta creença o mite.

VALORACIÓ

- ✦ Participem totalment o parcialment d'alguns dels mites expressats en les frases: reconèixer-los és una part important de la tasca.
- ✦ L'avaluació pot ajudar-nos a identificar quins estan especialment presents individualment o en l'equip de treball i per quin motiu.
- ✦ Aquest exercici pot facilitar la identificació de les necessitats formatives professionals, la necessitat de capacitar-nos específicament o d'introduir canvis en la metodologia de treball amb les dones maltractades.
- ✦ La realització d'aquests exercicis o similars i l'avaluació dels resultats és en si mateix una millora en la capacitació professional des de l'autorevisió.

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Facilitar a la dona maltractada la identificació de les seves creences i opinions sobre la violència.
- ✦ Identificar, en la relació d'ajut, quins factors han possibilitat aquestes creences.
- ✦ Possibilitar la identificació de quines són les creences que, prèvies a la relació amb l'home agressor o resultat d'aquesta relació, reforcen la victimització.

ACTIVITAT

- A. Presentació a la dona de l'activitat i el material, explicitant-ne els objectius (perquè pensem que pot ser útil) i quins poden ser els resultats. És important evitar les expectatives envers un «possible examen» de la dona. L'activitat ha de permetre un millor coneixement de la persona i de la situació de violència des del respecte i la tolerància. En la presentació cal explorar si la dona està d'acord amb l'activitat, si és un moment adequat, explicitant que una negativa no suposarà un problema sinó l'oportunitat de reconèixer les dificultats que estan presents per a la dona en aquest moment envers el procés d'ajuda: desconfiança o dubtes respecte a la tasca a realitzar.
- B. El material pot utilitzar-se totalment o parcialment (un sol llistat o tots quatre). També pot realitzar-se en diferents moments cada llistat (quan surt el tema).
- C. La dona pot escollir si prefereix que el o la professional li llegeixi el llistat i marqui el que ella li diu o fer-ho directament ella.
- D. Un cop escull la forma de fer-ho, ha de marcar aquelles idees que comparteix respecte al que li passa. El o la professional no ha de fer cap comentari en aquest moment de l'exercici, permetent l'expressió lliure de la persona.
- E. Amb les idees que ha marcat, comentar conjuntament:
- Quina és la fonamentació possible de la idea: les experiències viscudes, els misticatges familiars o socials, l'argumentació del marit o company.
 - Reconeixement de la influència de les creences en la seva situació respecte a la violència. Per exemple, les creences sobre la seva personalitat poden reforçar el sentiment de culpa envers la separació de l'agressor.
 - Quina és, des de la seva experiència, la validesa de la creença. Habitualment la dona maltractada en la relació amb l'home violent ha intentat modificar tot allò que des dels mites o les creences podien ser la causa de la violència: canvis en el comportament d'ella (fer o deixar de fer activitats, relacions familiars o socials, etc.) o intentar canvis en ell (ajudar-lo amb els problemes a la feina o amb altres problemes, convèncer-lo per demanar ajuda). És important poder validar des de l'experiència de la dona la hipòtesi que fonamenta la creença.
 - Introduir en la reflexió elements que permetin ampliar la percepció de la dona de la seva situació, a partir del que va sortint a la conversa. Evitar la desqualificació del que pensa o creu des dels nostres coneixements o creences, ja que això invalida els objectius de l'exercici i pot victimitzar la dona.

VALORACIÓ

AMB LA DONA

- ✦ Concloure l'exercici possibilitant-ne la valoració de la dona, si ha estat útil i per què, si no ho ha estat i per què.
- ✦ Establir una possible continuïtat de l'exercici, amb els altres llistats o amb altres materials per aprofundir en algun aspecte important per ella.
- ✦ Retorn del que ha après amb l'exercici amb relació al coneixement de la dona i la seva situació, validant el resultat sigui el que sigui, comentant quins poden ser aspectes a treballar o aprofundir que li semblen rellevants a partir de l'exercici i de la seva experiència.

AMB L'EQUIP

- ✦ Reflexions sobre el que hem treballat amb relació a:
 - Quines son les principals creences que estan presents i la relació d'aquestes amb el procés de la dona amb relació a la violència.
 - Quina és la situació emocional de la dona respecte a la violència i l'agressor: impacte de l'abús psicològic i emocional.
 - Com ha estat la relació del professional amb la dona: dificultats, avenços...
 - Línies de treball possibles a partir d'aquesta avaluació.
- ✦ Expressió de quins sentiments o idees han estat presents en l'exercici que no s'hagin expressat encara. Aquest espai possibilita poder compartir sentiments, emocions o idees amb les persones de l'equip, experimentant-ne el suport de l'equip i possibilitant-ne el treball amb aquells elements que poden dificultar la relació d'ajut.

RECORDA QUE...

PRESENTACIÓ

Els darrers anys, al nostre país, vivim una major visibilitat del problema de la violència familiar cap a les dones, com a resultat de l'impacte que ha tingut sobre la població en general la divulgació des dels mitjans de comunicació de la gravetat d'aquesta problemàtica.

Indubtablement s'ha produït un canvi que ha permès una major sensibilització i coneixement sobre el tema. La sensibilització i la divulgació és un aspecte essencial de la prevenció, ja que possibilita un major compromís social. No és fàcil, però, modificar les creences i estereotips que encara en dificulten la identificació i l'actuació.

Revisar i qüestionar els mites i les creences és una tasca important des de l'anàlisi i la reflexió teoricopràctica. També és important desenvolupar, divulgar o difondre idees generals senzilles i clares que puguin resumir aspectes essencials sobre la temàtica.

Una breu enumeració d'idees bàsiques i útils pot ajudar molt la dona maltractada a revisar les creences i mites interioritzats profundament, simbolitzant la possibilitat de pensaments alternatius i complexos.

L'impacte en les dones maltractades del que podem anomenar el «discurs violent», ja sigui a través del company o marit o de la comunitat en general, contribueix a la situació de victimització i agreuja els efectes de la violència. En aquest sentit tot canvi en el procés de la dona maltractada suposa la construcció de nous discursos alternatius.

El llenguatge, les paraules, poden justificar o sostenir la violència domèstica i poden, també, obrir noves perspectives i simbolitzar el canvi per a la dona maltractada quan, sobretot, els discursos alternatius emergeixen en un marc relacional afectuós, flexible i assertiu.

El material que us presentem pot contribuir al procés de treball amb dones maltractades, pot també pot ajudar a debatre en grups de treball o equips elements bàsics per a la divulgació o sensibilització i, especialment, afavorir l'inici de la construcció d'un llenguatge comú essencial en els equips de treball.

MATERIAL

RECORDA QUE...

- ✦ La violència familiar és un problema social greu.
- ✦ Cap ésser humà no ha de ser colpejat, insultat o humiliat.
- ✦ La violència no ha de tenir lloc a la família.
- ✦ La violència a la família no finalitza espontàniament, augmenta i s'agreuja.
- ✦ Cap conducta o raonament justifica la violència.
- ✦ La responsabilitat de la violència és de qui l'exerceix.
- ✦ Els homes violents, majoritàriament, no són persones amb cap patologia especial.
- ✦ La víctima no és mai responsable de la violència, no depèn d'ella.
- ✦ Les víctimes poden ser dones de qualsevol classe social o nivell cultural.
- ✦ Les dones maltractades no són massoquistes.
- ✦ Els conflictes familiars o conjugals són normals, la violència no.
- ✦ L'home pot enfadar-se però no recórrer a la violència.
- ✦ La dona maltractada no està justificada si és violenta amb els fills i filles.
- ✦ La idea de la «provocació» de la violència és un mite que serveix per tolerar-la.
- ✦ La causa darrera de la violència no és mai la manca de diners, l'alcohol o les drogues.
- ✦ Les criatures sempre són víctimes de la violència, directament o indirectament.
- ✦ Les intervencions en violència familiar han de ser realitzades per persones capacitades.
- ✦ La intervenció no pot donar-se des de la neutralitat cap a la violència.
- ✦ Les o els professionals i/o agents socials que intervenen en violència familiar han de revisar la seva socialització genèrica i els mites interioritzats sobre la problemàtica.
- ✦ Les intervencions han de fer-se des del respecte als drets de les dones maltractades.
- ✦ La violència familiar és el resultat d'un procés, la separació i la recuperació també.
- ✦ El focus prioritari de la intervenció ha de ser la protecció de la dona i les criatures.
- ✦ La victimització secundària agreuja la situació de la dona.
- ✦ La causalitat de la violència està en relació amb factors psicosocials; la prevenció ha d'anar adreçada a aquests factors.
- ✦ Tota persona que treballi en serveis públics ha de tenir nocions bàsiques sobre la problemàtica per poder identificar-la i informar sobre serveis específics.
- ✦ Tota intervenció assistencial, mèdica, psicològica, social o jurídica ha d'incloure com a rutina la interrogació per poder detectar situacions de violència familiar i efectuar les derivacions que calguin.

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER AL TREBALL DE PROFESSIONALS I AGENTS SOCIALS

OBJECTIUS

- ✦ Qüestionar les idees prèvies que tenim com a resultat dels mites.
- ✦ Establir idees bàsiques per a la intervenció amb dones maltractades.
- ✦ Revisar els coneixements que tenim sobre el tema.
- ✦ Estimular l'equip per treballar sobre aquestes idees.
- ✦ Seleccionar material per a la divulgació.

ACTIVITAT

- Individualment llegir el material i classificar en tres grups les afirmacions que compartim, aquelles que no compartim i les que compartim parcialment.
- En grup o en equip compartir els resultats, argumentant les raons de la classificació.
- Confeccionar llistats globals amb la suma de tots els llistats individuals.
- Reflexionar sobre els resultats: si hi ha moltes afirmacions compartides, si no n'hi ha gaires i proposar hipòtesis sobre les causes d'aquests resultats: formacions específiques o no, experiències, etc.
- Establir un llistat compartit bàsic com a base de treball i eina per a la divulgació.
- Proposar instruments de treball per revisar aquelles afirmacions que no són compartides i explorar possibilitats de consens en supervisió, formació específica, etc.

VALORACIÓ

- ✦ L'exercici pot possibilitar l'establiment de pautes comunes de treball d'equip.
- ✦ Individualment o en equip es poden situar les necessitats de formació o supervisió específica.
- ✦ És important la reflexió sobre els acords i els desacords en un grup o equip.
- ✦ Tant si el treball es pot realitzar en grup o individualment, la totalitat de les afirmacions de material o una part d'elles poden facilitar elements bàsics per a la intervenció i la divulgació.

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ◆ Facilitar el reconeixement de la gravetat i importàcia de la problemàtica.
- ◆ Estimular la reflexió sobre el tema des de supòsits diferents als que ofereixen els mites.
- ◆ Identificar la victimització secundària que ha pogut patir i les causes.

ACTIVITAT

- A. El material pot utilitzar-se totalment o parcialment com a suport a un primer contacte amb una dona maltractada, pot entregar-se a la dona perquè el llegeixi posteriorment i serveixi de «recordatori» del contacte realitzat.
- B. Pot utilitzar-se com a contingut de la relació d'ajut, potser després o com a alternativa al material sobre els mites.
- C. En totes dues utilitzacions, cal presentar el material com una eina de reconeixement de la gravetat del problema i com un instrument per identificar creences, mites i nous plantejaments alternatius sobre alguns aspectes de la violència.
- D. En la relació d'ajut es poden comentar els resultats de la lectura del material, dubtes o desacords de la dona amb relació a les afirmacions.

VALORACIÓ

AMB LA DONA

- ◆ Situar amb ella quines idees de les que proposa el material li semblen útils en la seva situació concreta.
- ◆ Identificar si hi ha desacord sobre les afirmacions més generals.
- ◆ Validar i reconèixer els possibles desacords o dubtes sobre alguna de les afirmacions i analitzar-les des de l'expèriencia de la dona.
- ◆ Les afirmacions entorn de les intervencions professionals poden possibilitar el reconeixement dels diferents contactes amb professionals, serveis, entitats, etc., i conèixer i avaluar els resultats.
- ◆ Globalitzar aquelles afirmacions que poden ser especialment útils per a la dona en el moment en què es troba i proposar-les com a recordatori.

AMB L'EQUIP

- ◆ Analitzar el resultat del treball, tant des dels continguts, quines afirmacions han estat ressaltades per la dona (en positiu o en negatiu), com des del procés en la relació d'ajut.
- ◆ Avaluar i compartir els resultats per establir línies de continuïtat en el treball amb la dona.
- ◆ Compartir les dificultats amb relació a treball realitzat.

EL CICLE DE LA VIOLÈNCIA

PRESENTACIÓ

Conèixer l'anomenat «cicle de la violència familiar» i l'estructura que el conforma és imprescindible per saber quan ens trobem davant una situació de violència marital i quan podem considerar una dona com a maltractada, com també identificar-ne les fases i la cronicitat per considerar les actuacions més adients. L'impacte que té aquest cicle sobre la dona és un element de gran importància per poder detectar com l'està afectant la dona en el seu procés personal i la seva influència en la relació d'ajut que establim.

El cicle de la violència familiar es caracteritza per una estructura que es concreta en tres fases: fase d'acumulació de tensió, fase de l'esclat de la violència i fase de «lluna de mel». És una estructura que es pot cronificar i que s'intensifica amb el temps.

Respecte a aquesta definició, ens agradaria fer algunes observacions, ja que si bé aquest cicle és fàcilment identificable en les famílies establertes, és a dir, on hi ha una convivència continuada, pot ser que no sigui tan fàcil de detectar en les parelles que no conviuen, cosa que no vol dir que no es produeixi, ja que n'hem pogut observar l'existència, malgrat que es manifesti de formes diferents, o que les seves fases no estiguin tan estructurades. Potser hauríem de parlar dels antecedents al cicle de la violència, ja que tot i no ser directament identificats com a actes abusius tenen una freqüència i intensitat que pot ser avaluable.

També creiem necessari considerar com aquest cicle es pot allargar fins i tot després de la separació, ja que com molt bé sabem la relació vincular no s'acaba llavors.

Haurem de veure, per tant, que és possible que en cada situació se'ns plantegi un procés diferent, en què els elements externs a la relació tindran també influència en la relació d'ajut. Això ens ha fet reflexionar sobre l'inici i la finalització, ja que, si bé podem identificar amb una certa claredat l'inici, és molt més difícil saber quan realment ha acabat, ja que bàsicament és l'agressor qui l'inicia, i la víctima qui demana ajuda per aturar-lo, però l'agressor continua amb la seva estratègia durant molt temps encara que les respostes de la víctima ja no s'adeqüin a les fases del cicle.

Fase d'acumulació de tensió. Hauríem de puntualitzar que es caracteritza per la tensió que pateix l'agressor i que pot estar provocada per elements externs a la relació, o situacions individuals d'estrès, o de frustració respecte a la seva relació, o d'experiències viscudes en les respectives famílies d'origen respecte a les formes de resoldre els conflictes. La dona intenta controlar aquesta situació fent tot el possible perquè ell no descarregui la seva tensió en forma violenta contra ella, creient que així pot evitar la violència del marit, sense saber que l'agressió no depèn d'ella sinó d'ell.

Fase de l'esclat de la violència. Es produeix una agressió violenta focalitzada cap a la persona que l'agressor percep com a més indefensa, amb menys poder: la dona; però també poden ser agredits els fills i les filles, persones grans amb qui es conviski, els animals domèstics, o pot llançar objectes, o trencar part del mobiliari. Qui en surt especialment danyada és la dona, ja que habitualment és contra qui es dirigeix l'agressió de manera directa.

Fase de la «lluna de mel». Posem entre cometes l'expressió, perquè tot i que és cert que moltes dones la utilitzen per descriure la situació posterior al moment de l'agressió, entenem que és més correcte, o més real, parlar d'una fase de manipulació emocional. Cal considerar les diferents formes que té l'agressor de manifestar el penediment de les seves accions, de la demanda de perdó, d'involucrar la dona en l'incident de violència i de la necessitat que té d'ella

Aquesta tercera fase té uns efectes diferents sobre la dona i sobre l'home. Sobre la dona actua com a element de reforç en el manteniment de la situació, ja que l'home li fa creure que realment ell canviarà, alhora que la involucra en l'acte abusiu, fent que ella se senti també culpable de l'incident. Això és possible perquè s'ha donat abans un procés de devaluació de l'autoestima de la dona, mitjançant abusos psicològics que de vegades són difícils d'identificar però que vulnereu greument la confiança de la dona vers els seus sentiments i emocions. D'altra banda, l'home queda reforçat en la seva conducta, atès que ell mateix no vol identificar-la com a violenta, i el perdó, o la por de la dona, li permeten no qüestionar-se les seves accions.

MATERIAL

EL CICLE DE LA VIOLÈNCIA

- ◆ La teva parella et fa comentaris sobre com et vesteixes, com et pentines o com et pintes?
- ◆ La teva parella et fa comentaris sobre les altres noies, o sobre les dones en general, qualificant-les despectivament segons el seu aspecte extern?
- ◆ La teva parella et suggereix que deixis de sortir amb les teves amigues, perquè amb ell ja en tens prou?
- ◆ La teva parella et posa dificultats per conèixer la teva família, o perquè tu coneguis la seva, i per participar en reunions familiars, o altres?
- ◆ La teva parella et diu que t'estima tant que només et vol per ell?
- ◆ La teva parella et diu que quan visqueu junts no farà falta que treballis, que ell s'encarregarà de tot?
- ◆ La teva parella et diu que tu ets l'únic amor de la seva vida i que serà per sempre?
- ◆ La teva parella et diu que l'amor és sofriment i plaer alhora?
- ◆ La teva parella vol que tingueu relacions sexuals només quan i com ell vol?
- ◆ Tens la sensació d'haver d'anar amb molt de compte per evitar que la teva parella no s'enfadi?
- ◆ Tens la sensació d'haver fet alguna cosa malament però no saps ben bé quina?
- ◆ La teva parella et tracta molt bé generalment, fins i tot de manera exagerada?
- ◆ La teva parella, sense saber per què, és cruel i pervers amb tu?
- ◆ La teva parella et fa culpable de posar-lo nerviós o d'obstaculitzar els seus desitjos?
- ◆ La teva parella es disgusta profundament si quan arriba a casa les coses no estan com a ell li agraden?
- ◆ La teva parella et diu que ets insuportable, pesada, que no hi ha qui t'aguanti?
- ◆ La teva parella et diu que de tant en tant et mereixeries una bufetada?
- ◆ La teva parella et culpa de totes les coses negatives, incloent-hi la seva feina, les seves relacions exteriors o els seus esports preferits?
- ◆ La teva parella, després d'humiliar-te en públic, et demana disculpes, diu que no tornarà a passar?
- ◆ La teva parella t'ha deixat plantada en algun lloc aïllat, o t'ha fet baixar del cotxe, o marxar d'algun lloc sense explicacions, i l'endemà t'ha dit que era una broma, o que no va ser tant greu que ell és així?
- ◆ La teva parella t'ha bufetejat i t'ha insultat davant els amics, i l'endemà et porta un ram de flors o un perfum?
- ◆ La teva parella, després d'agredir-te físicament, et demana perdó, plora, diu que mai més no ho tornarà a fer, malgrat que no sigui la primera vegada?
- ◆ La teva parella, després d'haver-te pressionat i/o manipulat psicològicament, diu que et convida al cinema o a sopar, per oblidar el que ha passat?
- ◆ La teva parella, després d'haver-te agredit físicament i psíquicament, et demana que l'ajudis, que et necessita, que tot depèn de tu perquè ell canviï?
- ◆ La teva parella, després d'haver-te agredit, et demana tenir relacions sexuals per oblidar tot el que ha passat?

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Reconèixer el grau d'adhesió als estereotips de gènere de la noia o la dona.
- ✦ Establir una cronologia de la violència.
- ✦ Identificar la dependència afectiva establerta en la relació.
- ✦ Valorar el risc en què es troba la dona i els altres membres de la família.
- ✦ Identificar la presència del cicle de la violència: inici, cronicitat (mesos, anys), intensitat i periodicitat de les agressions.
- ✦ Facilitar les intervencions considerant el procés de la dona amb relació a les fases del cicle.
- ✦ Evitar la victimització secundària, que podria donar-se en no identificar actuacions o moviments de la dona que responen al moment del cicle i no a altres factors.

ACTIVITAT

- Aquesta bateria de preguntes pot ser susceptible de ser ampliada o utilitzada de manera parcial, depenent de cada cas concret, però no ha de ser utilitzada com un test, sinó que ha de ser treballada amb la dona afectada.
- Presentació del material a la dona, explicitant-ne la finalitat, i advertint-la de com la pot posar en contacte amb aspectes o situacions doloroses.
- Permetre l'expressió del sentiment, mostrant una actitud de suport i donant el permís per aturar-se quan ho cregui necessari.
- La o el professional llegeix les preguntes en veu alta, donant-se el temps per explorar els sentiments que provoca en la dona anomenar situacions d'abús fora del context habitual. També podem proposar que sigui la dona qui les llegeixi i les respongui acompanyada.
- Les respostes poden ser: sempre, algunes vegades, mai.
- Per finalitzar proposarem a la dona que ens digui que és el que ha sentit i quina valoració fa de la seva situació.
- En cap cas és aconsellable proposar a la dona respondre les preguntes en solitari.

VALORACIÓ

- ✦ Les respostes a les preguntes depenen de la freqüència del «sempre», «algunes vegades», «mai», ens permeten que identifiquem el nivell de tolerància a l'abús emocional, psicològic o físic, que moltes vegades es pot emmascarar en l'anomenat «amor romàntic», quan ens trobem amb una noia jove, que no ha sofert violència física.
- ✦ Facilita informació sobre el moment en què es troba la dona, relacionant les diferents fases dels cicles, i permetent que la dona s'adoni que les seves actituds no fan canviar la situació de violència, prenent contacte amb la situació a partir de les propies vivències de la relació, reflectides en les respostes donades.

- ✦ Permet reflexionar sobre el nivell de manipulació emocional que està patint la dona per mantenir-la en la relació, deteriorant el seu nivell d'autoestima, fent-la sentir culpable de la violència i dificultant la desvinculació entre la relació d'abús de la relació afectiva.
- ✦ Podem entendre els passos contradictoris que realitza la dona en la relació (decisió de separació i decisió de tornar amb l'agressor), desvetllant les fantasies de la dona respecte a les promeses de canvi de la parella.
- ✦ Vinculem les agressions actuals a situacions que s'han donat des de l'inici de la relació, i si han anat en augment a partir de situacions concretes: embaràs, naixement d'un infant, pèrdua de feina, etc.
- ✦ Possibilitem el coneixement concret de la situació de violència i la necessitat d'intervencions d'urgència, podent advertir del perill real que comporta continuar amb la relació.

TIPOLOGIA DELS ABUSOS

PRESENTACIÓ

L'abús en el context de la violència domèstica ha estat definit com tota «acció o intenció» que produeix dany a la dona, exercit pel seu company, marit, excompany o exmarit. En aquest mateix context s'han definit i constatat com característiques d'aquest abús, el desenvolupament progressiu, l'escalada creixent i la seva repetició en el temps, augmentant en freqüència i grau. L'escalada creixent i la repetició permet identificar el cicle de la violència.

Bàsicament, identificar la violència domèstica suposa participar d'un concepte d'abús ampli que pot incloure les agressions físiques lleus o greus, però sobretot ha de considerar i identificar altres formes d'abús que freqüentment són invisibles per a la dona maltractada i per la societat en general. La violència domèstica suposa sobretot, i moltes vegades en primer lloc, un abús psicològic subtil que progressivament s'intensifica i interrelaciona amb altres formes d'abús. En l'experiència comprovem com és aquest abús en les seves múltiples formes el que causa més dany en les víctimes i en dificulta més la recuperació. Els sentiments de culpa en les víctimes davant de la separació o l'anomenada dependència afectiva envers els agressors són alguns dels efectes que pot produir l'abús psicològic continuat.

La violència domèstica implica formes d'abús exercides unidireccionalment per la persona que exerceix el rol de poder dins la parella. L'habitualitat agreuja el dany i reforça l'agressor en la seva violència, crea un clima de permissivitat i d'aprenentatge de la violència quan hi ha fills i filles. L'establiment de la violència com a forma habitual de relació dificulta la identificació de l'abús per part de les víctimes, que progressivament poden perdre la capacitat de pensar i d'actuar lliurement.

La tolerància social vers la violència de gènere i la història personal de la dona maltractada poden dificultar la identificació dels abusos. Aquesta tolerància pot estar present i actuar directament en el context social de la dona, en el seu entorn laboral, en l'entorn sanitari, en l'entorn educatiu, etc., dificultant un ajut per a la identificació preventiva dels abusos.

Una tipologia dels abusos no pot reflectir realment el dany que provoca l'abús sistemàtic. Suposa una abstracció necessària per enumerar les diferents formes de violència. Aquests llistats pretenen visibilitzar i reconèixer aquelles formes més greus i sobretot aquelles més subtils, que no pel fet de ser culturalment acceptades provoquen menys dany.

MATERIAL

TIPOLOGIA DELS ABUSOS

ABÚS FÍSIC

- ✦ Cops de puny i de peu.
- ✦ Apretar, retorçar o pessigar fort.
- ✦ Intent d'estrangulació o d'asfíxia.
- ✦ Estirar o arrossegar dels cabells.
- ✦ Llançar substàncies tòxiques, menjar o líquids al cos o la cara.
- ✦ Provocar cremades amb combustibles o amb objectes calents.
- ✦ Embrutar el cos de la dona.
- ✦ Aixafar la cara contra el plat del menjar.
- ✦ Obligar-la a prendre medicaments, psicofàrmacs, alcohol, drogues, etc.
- ✦ Fer-li menjar o empassar-se a la força aliments, escombraries, papers o altres elements.
- ✦ Tallar-la, ferir-la o punxar-la amb ganivets o altres objectes.
- ✦ Llançar objectes contra el cos o pegar-li amb ells.
- ✦ Immobilitzar-la contra la paret, els mobles o el terra.
- ✦ Tancar-la a la cambra de bany o al dormitori, deixant-la a les fosques.
- ✦ Apropar-se de manera intimidatòria, acusar-la amb el dit davant els ulls.
- ✦ Donar-li empentes o sacsejar-la.
- ✦ Fer-li la traveta amb el peu perquè caigui.
- ✦ Desfigurar-la perquè no pugui sortir.
- ✦ Arrencar-li o estripar-li la roba.
- ✦ Perseguir-la o assetjar-la tota l'estona.
- ✦ Fer-la fora de casa a la força.
- ✦ Arrossegar-la pel terra, llançar-la per les escales.
- ✦ Llançar-la des del cotxe.
- ✦ Abandonar-la en llocs desconeguts.
- ✦ Pegar o patejar el ventre durant l'embaràs.
- ✦ Ferir-la als genitals o als pits.
- ✦ Colpejar-li el cap contra la paret o el terra.
- ✦ Despertar-la a cada moment per no deixar-la dormir.
- ✦ Terroritzar-la o amenaçar-la amb objectes o armes mentre dona el pit al nadó.
- ✦ Tortures físiques: lligar-la o encadenar-la, cremar-la amb cigarrets, submergir-li el cap a l'aigua, etc.
- ✦ Qualsevol contacte físic no desitjat per ella.
- ✦ Tancar-la a casa.
- ✦ Assassinar-la.

ABÚS PSICOLÒGIC, EMOCIONAL O VERBAL

- ✦ Insults, anomenar-la amb sobrenoms o adjectius degradants.
- ✦ Amenaces (de mort, emportar-se els nens, fer-la fora, etc.).
- ✦ Criticar i trobar defectes en tot el que fa o diu.
- ✦ Obligar-la a fer coses sota amenaces.
- ✦ Torturar-la mostrant-li com castiga o maltracta les seves criatures.
- ✦ Terroritzar-la dient-li el que pensa fer amb ella i/o els seus fills/es.
- ✦ Escridassar-la i donar-li ordres.
- ✦ Humiliacions, burles o bromes feridores.
- ✦ Humiliar-la o avergonyir-la davant d'altres persones.
- ✦ Culpabilitzar-la per tot el que passa, i també per coses absurdes.
- ✦ Desconfiar de forma evident de tot el que fa o diu.
- ✦ Ridiculitzar sempre els seus gustos, opinions o sentiments.
- ✦ Exigeix que endevini el seu pensament, desitjos o necessitats.
- ✦ Es mostra cínic, prepotent i insolent amb ella i les criatures.
- ✦ L'acusa de traïdora i deslleial si explica el que li passa o ho denuncia.
- ✦ L'obliga a escoltar-lo durant hores.
- ✦ S'exhibeix desendreçat, mal vestit o brut per molestar-la.
- ✦ La fa sentir ximple, inútil, feble, ignorant i incompetent.
- ✦ Li manifesta menyspreu per ser dona.
- ✦ Li exigeix que mantingui el rol d'esposa i mare que ell imposa.
- ✦ La fa obeir amb gestos, mirades, senyals amb el cap o sorolls.
- ✦ La ignora, no li contesta, no li parla, fa com si no existís.
- ✦ La mira amb menyspreu, amb sorna, amb burla.
- ✦ La té ocupada contínuament, no li deixa temps per ella mateixa.
- ✦ La confon amb arguments contradictoris.
- ✦ La rebaixa recordant-li successos del passat.
- ✦ Manifesta gelosia i sospita contínuament.
- ✦ Interroga els fills i filles sobre les activitats de la mare.
- ✦ Tergiversa les paraules o fets en contra d'ella.
- ✦ La deixa amb la paraula a la boca quan ella li parla.
- ✦ Es nega a discutir els problemes. No parla mai amb ella.
- ✦ Vol tenir sempre la raó, vol tenir sempre l'última paraula.
- ✦ Es nega a acompanyar-la a fer les coses que ella demana o necessita.
- ✦ No dóna mai explicacions, ni diu quan arribarà, i exigeix que ella sempre hi sigui.
- ✦ Dóna indicis que va amb altres dones.
- ✦ La indueix al suïcidi.
- ✦ Amenaça de suïcidar-se per controlar-la.
- ✦ No li passa els missatges que són per a ella.
- ✦ L'acusa d'infidelitat.
- ✦ Si estan separats, li truca per telèfon a cada moment durant la nit.
- ✦ No compleix les promeses, els pactes o els acords.
- ✦ Fa comentaris sobre la seva aparença o característiques físiques.
- ✦ Li demostra odi i amor alternativament.
- ✦ Exigeix submissió i obediència.
- ✦ Li exigeix atenció constant i competeix amb la resta de la família.
- ✦ Prepara un clima de terror que la immobilitza.

ABÚS SEXUAL

- ✦ Exigeix tenir relacions sense importar-li els seus desitjos.
- ✦ No accepta les negatives.
- ✦ La viola.
- ✦ La fereix introduint-li objectes a la vagina o l'anus.
- ✦ La obliga al coit anal.
- ✦ La toca sense miraments.
- ✦ No respecta ni satisfà els gustos d'ella.
- ✦ L'obliga a veure pornografia i a copiar-ne els models.
- ✦ Pren represàlies si no tenen relacions sexuals.
- ✦ La tracta com si fos una cosa sense sensibilitat.
- ✦ Li parla de manera insultant durant el coit.
- ✦ Li demana relacions en llocs i moments inoportuns.
- ✦ Utilitza el sexe per denigrar-la o iniciar discussions.
- ✦ La compara amb altres dones.
- ✦ No la sedueix ni espera que ella obtingui plaer.
- ✦ L'obliga a tenir relacions sexuals davant les criatures o altres persones.
- ✦ Vol fer-li fotos despullada sense el seu consentiment.
- ✦ L'obliga a vestir-se de manera excitant per a ell.
- ✦ L'obliga a realitzar gestos o actituds que la humilien o la incomoden.
- ✦ L'acusa de frígida o de nimfòmana segons les circumstàncies.
- ✦ L'obliga a tenir relacions quan està deprimida, cansada, malalta, immediatament després del part o d'un avortament, després de la mort d'un ésser estimat, després d'una agressió, després d'un èxit laboral o social d'ella, etc.
- ✦ La utilitza com a descàrrega sexual hostil després d'un disgust laboral o familiar.
- ✦ No es mostra carinyós, ni li parla, ni la besa durant l'acte sexual.
- ✦ L'obliga, amb armes, a tenir relacions.
- ✦ Pretén mantenir relacions quan està brut i pudent.
- ✦ Contagia a l'esposa infeccions i malalties voluntàriament.

ABÚS ECONÒMIC O FINANCER

- ✦ Es gasta els diners de la família en ell mateix.
- ✦ Gasta grans quantitats de diners sense necessitat i en nega de petites per coses vitals.
- ✦ Amaga els guanys o inversions.
- ✦ Menteix sobre les possibilitats econòmiques d'ell.
- ✦ Lliura diners als fills i filles i no a la dona.
- ✦ Fa les compres ell per no donar-li efectiu.
- ✦ Nega diners per a medicaments o consultes mèdiques.
- ✦ Protesta contínuament per l'ús dels diners.
- ✦ Desqualifica la dona com a administradora de la llar.
- ✦ En cas de divorci no compleix amb les pensions alimentàries.
- ✦ Ven pertinences personals d'ella sense el seu consentiment.
- ✦ Li revisa el moneder o la cartera contínuament.
- ✦ Declara contínuament que tot és seu.
- ✦ Oculta el patrimoni familiar.
- ✦ Es juga els diners de la família.
- ✦ Deixa que ella es faci càrrec de les despeses i ell es guarda el que guanya.
- ✦ Li pren la targeta de crèdit o els documents bancaris.
- ✦ No destina mai diners per sortides o vacances familiars.
- ✦ L'obliga a donar-li els diners que ella guanya.
- ✦ S'apodera il·legalment dels béns heretats per ella.
- ✦ L'obliga a vendre els seus béns i es queda amb els diners.
- ✦ Utilitza en el seu benefici estalvis prèviament destinats a vacances, tractaments mèdics, reformes de la llar, etc.
- ✦ L'obliga a sol·licitar préstecs o avals bancaris.
- ✦ L'obliga a treballar més o en el que ell vol per quedar-se els diners.
- ✦ L'obliga a endeutar-se per ell amb la família, amics o veïns.

ABÚS SOCIAL

- ✦ No permet que la dona l'acompanyi a activitats socials.
- ✦ Imposa la seva presència a la força en actes socials de la dona.
- ✦ La humilia en públic, criticant-la, rebaixant-la o actuant com si ella no hi fos.
- ✦ Boicoteja els aniversaris, les reunions nadalenques o les trobades familiars.
- ✦ Es mostra interessat per altres dones de manera oberta davant l'esposa.
- ✦ No permet que treballi o estudiï.
- ✦ L'obliga a maquillar-se o no ho permet.
- ✦ Prohibeix el contacte amb veïns, amics o familiars.
- ✦ Es mostra desconfiat, intolerant o desagradable amb les amistats o companys de feina d'ella.
- ✦ No es fa responsable dels fills.
- ✦ La tracta com una minyona o no col·labora quan hi ha convidats.
- ✦ En públic es mostra amable amb ella.
- ✦ Munta «espectacles» o la deixa plantada davant els altres.
- ✦ Tracta malament els familiars o amics d'ella.
- ✦ L'obliga a vestir-se com ell vol.
- ✦ No la deixa practicar la seva religió.
- ✦ Provoca que l'acomiadin de la feina.
- ✦ La desqualifica o es burla de les seves opinions.
- ✦ Impedeix que disfruti tranquil·lament de qualsevol situació.
- ✦ No la deixa participar de les festes familiars.
- ✦ No li permet parlar de segons quins temes.
- ✦ Es fa la víctima en públic, declarant que ella el maltracta.
- ✦ L'obliga a consultar metges o psiquiatres dient que està boja, transtornada o malalta.
- ✦ La fa internar, la denuncia a la policia o busca aliats en contra seva.
- ✦ Segresta els fills o filles.
- ✦ No compleix el règim de visites amb els infants.
- ✦ L'obliga a votar el partit polític que ell vol.
- ✦ Si estan separats, l'espera a la sortida de la feina, li truca per telèfon, la segueix pel carrer, vigila on va i amb qui.
- ✦ Apareix de sobte als llocs on ella va normalment (amics, família, feina) per molestar-la.

ABÚS AMBIENTAL

- ✦ Trenca coses o llença objectes.
- ✦ Mata els animals de companyia d'ella o els fa mal.
- ✦ Trenca o llença la roba o els objectes personals d'ella.
- ✦ Posa la ràdio o la televisió a volum molt fort per molestar-la quan està malalta, estudiant, dormint o quan està adormint el nadó.
- ✦ Colpeja les portes o les coses quan discuteixen.
- ✦ Desconnecta el telèfon quan marxa per tal que ella no pugui parlar.
- ✦ Desconnecta o trenca la ràdio o el televisor per tal que ella no els pugui utilitzar quan ell no hi és.
- ✦ No permet que ella vegi els seus programes preferits.
- ✦ Menja el que està destinat als fills o filles.
- ✦ Ensenya productes inflamables per indicar que pot cremar la casa en qualsevol moment.
- ✦ Corre a gran velocitat amb el cotxe, amenaçant d'estimbar-se amb tota la família.
- ✦ Fa malbé el cotxe d'ella.
- ✦ Omple la casa d'escombraries recollides del carrer.
- ✦ Trenca les portes i els vidres, estripa les cortines, estira de les estovalles tirant-ho tot per terra i mou els mobles.
- ✦ Trenca plantes, llibres, fotografies, cartes, documents, records o qualsevol propietat afectiva d'ella.
- ✦ Embruta i desordena el que ella acaba d'endreçar, escampa les deixalles.
- ✦ Invadeix la casa amb materials o coses que a ella li desagraden o atemoritzen (armes de foc, pornografia, pertinences d'un familiar mort), etc.
- ✦ Revisa els calaixos o pertinences d'ella.
- ✦ Amaga o trenca elements de treball o d'estudi d'ella i dels fills.
- ✦ Obre les cartes o escolta els missatges telefònics d'ella.
- ✦ Parla malament d'ella o difon dades íntimes seves.
- ✦ Si estan separats intenta entrar a la força a casa d'ella.
- ✦ Toca el timbre o apareix a cada moment sense motiu per fer sentir el seu control.

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER AL TREBALL DE PROFESSIONALS I AGENTS SOCIALS

OBJECTIUS

- ✦ Conèixer les diferents formes en què es pot exercir l'abús.
- ✦ Facilitar la identificació àmplia dels abusos diversos que pot suposar la violència domèstica.
- ✦ Estimular la revisió professional de la tolerància envers l'abús.

ACTIVITAT

- En grup, en equip o individualment llegir atentament els llistats.
- Marcar aquells que habitualment reconixeríem com a abús en el context de la parella i aquells que no identificaríem com a tals.
- Globalitzar amb el grup o equip els resultats i identificar les similituds en els llistats.
- Reflexionar sobre les raons que han facilitat uns llistats comuns similars.
- Identificar els efectes d'aquests resultats en la pràctica professional o social.

VALORACIÓ

- ✦ La realització del treball en si mateix suposa la possibilitat d'identificar àmpliament els abusos i millorar-ne la prevenció.
- ✦ La tolerància a l'abús en la parella forma part del nostre marc cultural, social i moltes vegades de les experiències personals o familiars properes. Identificar l'abús és una forma eficaç de treballar.
- ✦ Aquest treball pot facilitar la confecció d'altres materials de divulgació o d'intervenció.

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Identificar els abusos viscuts.
- ✦ Reconèixer la gravetat que poden presentar.
- ✦ Estimular la identificació envers altres dones i envers la problemàtica global que ha permès la confecció dels llistats.

ACTIVITAT

- Presentar-li a la dona el material i explicitar-li els objectius i l'interès de treballar-lo.
- Seleccionar prèviament o amb ella quin llistat es treballarà. És un treball difícil i dolorós per realitzar-lo sencer.
- Oferir la possibilitat que els marqui ella directament o la professional després de llegir-los.

- D. És possible també marcar aquells abusos del llistat que no ha patit mai. Pot ser més fàcil.
- E. Valorar amb ella els resultats.
- F. Acompanyar les emocions que ha despertat el treball, permetent-les.
- G. Reconèixer el dany produït i les possibilitats des del potencial propi i de l'ajut.
- H. Establir la possibilitat de repetir el treball amb un altre llistat o amb altres en altres moments.

VALORACIÓ

AMB LA DONA

- ✦ Reconeixement dels abusos en la seva globalitat. Facilita parlar d'aquells més dolorosos o difícils però també els més significatius per la seva situació.
- ✦ Identificació de l'evolució dels abusos.
- ✦ Reflexionar sobre els efectes dels abusos en la salut física, psicològica, etc.
- ✦ Situar des de la relació d'ajut el reconeixement del recursos personals o les possibilitats per a la recuperació.

AMB L'EQUIP

- ✦ Avaluar els resultats del treball, identificant la situació específica amb relació als abusos: tipus, anys, efectes.
- ✦ Establir línies de treball a partir del potencial de la dona per a la recuperació.
- ✦ Compartir amb l'equip o grup els sentiments viscuts, les dificultats experimentades a partir del treball.

INDICADORS DELS EFECTES DE LA VIOLÈNCIA EN LA SALUT

PRESENTACIÓ

El que anomenem indicadors dels efectes de la violència en la salut inclou la síndrome de la dona maltractada i permet reconèixer els impactes de la violència de la parella sobre la salut i el benestar físic i psicosocial de la dona. Aquest impacte està relacionat amb la cronicitat i intensitat del cicle de la violència.

És important reconèixer que la síndrome i les seves diferents manifestacions no formen part de la història anterior de la dona en la major part dels casos, sinó que són fruit de la situació de violència viscuda.

La forma externa de manifestació d'aquesta síndrome està relacionada amb el tipus d'abús patit, els anys que la dona l'ha sofert i l'actitud davant els abusos. Per tant, pot englobar síndromes descrites en altres àmbits, com per exemple la síndrome d'estrès posttraumàtic, la síndrome d'Estocolm, que en les dones maltractades es poden manifestar de manera conjunta. Caldrà considerar també la síndrome de traumatització continuada, en la mesura que la dona està exposada permanentment a rebre algun tipus d'agressió. És possible que els efectes d'aquestes traumatitzacions no siguin exterioritzats de forma immediata, sinó que els observem de manera continuada amb somatitzacions diverses.

No hem d'oblidar, d'altra banda, que les consideracions que històricament s'han fet sobre la salut mental de les dones i la seva suposada predisposició a la depressió, o les patologies com a causa congènita més que social, han facilitat en moltes ocasions considerar les dones amb major risc de patir malalties mentals.

Els mites i estereotips que regeixen les diferents pràctiques professionals poden fer-se presents a l'hora d'abordar les xacres, somatitzacions, actituds i respostes de la dona maltractada davant les situacions d'abús, quan no són identificades com a possible expressió de demanda d'ajuda.

El nombre de dones que després d'haver patit anys de maltractes presenten diferents tipus de patologies tant físiques com psíquiques, ens ha fet veure la importància que té sobre la salut integral de les dones l'abús patit. És per això que considerem que els professionals han de parar atenció sobre aquests efectes, especialment els que estan vinculats als diferents serveis de salut.

MATERIAL

INDICADORS DELS EFECTES DE LA VIOLÈNCIA EN LA SALUT

- ◆ Pateix habitualment mals de cap, d'oïda o d'alguna altra part del cos que no tinguin origen fisiològic?
- ◆ Té contractures, fractures musculars o òssies que necessitin assistència mèdica?
- ◆ Ha tingut hemorràgies internes o externes (nas, boca), amnèsia o avortaments espontanis?
- ◆ Ha tingut alguna vegada commoció cerebral?
- ◆ Ha tingut ferides produïdes per arma blanca o qualsevol altre objecte?
- ◆ Té anèmia sovint?
- ◆ Té ganes de menjar a tothora hores?
- ◆ No menjaria mai?
- ◆ Té sovint sensacions d'estar-se tornant boja?
- ◆ Té percepció de no valdre per a res?
- ◆ Té sensació de cansament continuat i de no poder amb les tasques de cada dia?
- ◆ Té el sentiment que no val la pena viure?
- ◆ Té dificultats per dormir o sent que ha d'estar alerta per alguna cosa?
- ◆ Voldria només dormir i no haver de fer res, ni prendre decisions?
- ◆ Necessita estar contínuament ocupada, per no pensar en el que li passa?
- ◆ Se sent culpable de tot el que passa a la seva família?
- ◆ Cada vegada li és més difícil controlar els seus actes?
- ◆ Creu que ell és capaç de fer tot el que li diu, fins i tot matar-la?
- ◆ Pateix freqüentment malalties de transmissió sexual?
- ◆ Creu que el seu marit té poder sobre totes les coses?
- ◆ Creu que els actes de la seva parella estan justificats?

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Conèixer la situació d'estrès emocional en què es troba la dona.
- ✦ Relacionar els abusos, la seva tipologia i els efectes en la salut física i psíquica.
- ✦ Dimensionar l'abast de les agressions a escala psíquica.
- ✦ Reconèixer el perill que pot comportar la utilització d'algun tipus d'arma.
- ✦ Validar la situació de violència i abús continuat.

ACTIVITAT

- Valorar el moment en què plantegem aquestes qüestions a la dona, quan ja tenim una vinculació establerta, i justificant la seva utilització amb relació a manifestacions que hagin fet respecte a la seva salut. Estarem atents o atentes a les reaccions analògiques que es manifestin.
- Presentem el material a la dona explicitant-ne la funció.
- Llegim en veu alta i de manera pausada cada pregunta, donant temps per a la resposta.
- Assenyalem les respostes que creiem més importants.
- Valorem el resultat conjuntament amb la dona.
- Proposem accions amb el seu acord i al seu abast

VALORACIÓ

- ✦ Valorarem el resultat de manera conjunta amb la dona, escoltant la seva percepció de la situació.
- ✦ Comprovarem que les diferents formes de violència suposen unes conseqüències físiques i psíquiques per a la dona.
- ✦ Dimensionarem la situació de risc emocional i les propostes que podem fer amb relació a les ajudes concretes en salut mental.
- ✦ Valorarem el grau de dificultat de la dona per iniciar processos de canvi.
- ✦ Entendrem la confusió que pot mostrar en l'explicació de la situació o en la resposta a les nostres demandes.
- ✦ Verificarem la distorsió de la seva percepció vers les possibilitats d'actuació de l'agressor.
- ✦ Ajudarem a desvetllar les pors a la pèrdua de salut mental validant la seva demanda d'ajut.

Identificarem el grau de submissió a la situació i d'empatia amb l'agressor com un element a tenir present en la intervenció.

ÍNDIX DE L'ABÚS EN LA PARELLA

PRESENTACIÓ

Aquest material pot ser de molta utilitat en el procés de valoració, en especial en aquelles situacions en què costa centrar l'atenció en els fets específics o concrets; també en aquelles situacions en què la dona no té gaire identificat el que li passa o no té consciència clara de ser una dona maltractada.

Hem de tenir present el moment del procés de la dona amb relació al cicle de violència, la situació de convivència o no amb l'agressor i l'etapa evolutiva de la relació de parella, com també els mites familiars, transmesos de generació a generació, que han construït uns valors i uns guions mantenidors de situacions abusives.

Aquest material assenyala alguns aspectes dels quals possiblement la dona no hagi parlat mai de forma espontània.

Compleix diferents funcions tant per a professionals com per a les dones maltractades, facilita el vincle, permet expressar sentiments i afavoreix la reflexió conjunta amb relació a cada situació viscuda.

El fet de parlar amb detall de les actituds amb l'agressor i compartir el que li està passant disminueix l'aïllament i l'angoixa de la dona.

Aquesta pràctica pot remoure molts sentiments tant a professionals, a causa de diferents experiències per les quals també hagi pogut passar, com a la dona, que en general pot estar passant de forma repetitiva i les vol oblidar.

Poder partir del reconeixement de la realitat no agreuja el dany sinó que ajuda a identificar i prendre consciència d'aquelles actituds a què s'ha de posar límits.

Poder validar la realitat, reconèixer l'habitualitat amb què es produeixen aquestes actituds, parlar dels sentiments i del dolor que suposa, és el primer pas per poder començar a facilitar la presa de consciència i iniciar el procés de recuperació.

Amb les situacions de violència cap professional no pot mostrar-se neutral; hem de mantenir un compromís ètic amb un rol actiu i cooperatiu.

ÍNDIX DE L'ABÚS EN LA PARELLA

1. La meva parella em culpa de tot el que no funciona entre nosaltres i em fa sentir molt malament.
2. És una persona molt poc respectuosa amb els meus sentiments.
3. No m'escolta, no té mai un moment per parlar de les nostres coses.
4. Em diu que sóc lletja, sense atractius.
5. M'exigeix que l'obeeixi al seu gust.
6. Em diu que per mi mateixa no sóc ningú; que no sé fer res sola, que sóc una «inútil».
7. Sovint em dóna ordres.
8. S'enfada molt quan el menjar, la roba o les tasques de la llar, no s'han enllestint segons el seu criteri.
9. M'exigeix que em quedi a casa per fer-me càrrec de les criatures.
10. No vol que treballi, ni que estudiï.
11. Li molesta que em vegi amb amigues i que vagi amb elles.
12. Va al darrere controlant tot el que faig.
13. S'emprenya molt si em mostro contrària a la seva opinió.
14. Manifesta molta gelosia, sempre sospita dels meus amics i amigues.
15. Davant els amics, amigues i la gent en general, em tracta com una ximple, desacredita la meva opinió.
16. Fa comentaris negatius sobre la meva intel·ligència, les meves habilitats personals i socials.
17. Controla tots els diners i no me'n deixa disposar.
18. S'enfurisma si li dic que beu o menja massa.
19. Manifesta violència si ha tingut un mal dia (en la feina, en el joc...).
20. M'insulta i menysprea davant d'altres persones.
21. Davant qualsevol conflicte crida i protesta contra mi.
22. M'ignora sempre, no em parla ni comparteix les seves opinions.
23. Quan vol sexe no té en compte el meu desig.
24. No em demostra mai desig sexual.

25. No respon al meu desig sexual.
26. Em fa realitzar actes sexuals que no desitjo ni m'agraden.
27. Trenca i llença objectes significatius per a mi.
28. Em dóna empentes.
29. Algunes vegades m'ha pegat.
30. M'ha donat cops tan forts que m'ha calgut anar al metge.
31. Em dóna cops de puny a la cara, a les cames, al cap.
32. M'espanta i amenaça, diu que em matarà (mostra ganivets, armes...).
33. Quan actua sembla que vulgui matar-me.
34. Amenaça dient que s'emportarà els nostres fills i filles.
35. Em fa molta por.

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Facilitar el diagnòstic de la dona maltractada i orientar l'estratègia de treball, tant de prevenció com de recuperació.
- ✦ Ampliar el repertori de preguntes per tenir una imatge més completa del quadre de la violència en la parella, de la gravetat de la situació i de les principals formes d'abús que ha pogut rebre la dona.
- ✦ Ajudar a ordenar la pròpia història de maltractes. Es pot organitzar cronològicament atenent les etapes evolutives en la relació de parella.

ACTIVITAT

És important valorar el moment de la seva utilització, especialment quan ja s'ha establert una relació d'ajuda i hi ha un vincle professional.

És necessari contemplar la possibilitat que la dona no vulgui o no pugui contestar; per tant, sempre hem de comptar amb la seva voluntat.

Hem de preveure el temps necessari si es vol completar en una sola sessió.

- A. Fer una presentació acurada dels objectius i del material a la dona.
- B. Explicar que no és un test, són frases que expressen conductes o actituds de la seva parella cap a ella. No hi ha respostes correctes o incorrectes.
- C. Comptar amb la seva opinió i pactar la forma de treballar-lo: el pot llegir ella en veu alta i anar contestant o li ho pot llegir el o la professional.
- D. Posar-se a prop de la dona, al seu costat, permetent un temps a cada frase per deixar-la sentir i que faci el seu efecte.
- E. Crear certa intimitat, que no hi hagi interrupcions de telèfons, persones que entrin i surtin del despatx, etc.
- F. Aturar-se en les respostes, oferint exemples, ampliant informació, observant les reaccions i comentaris.
- G. Respondre al costat de cada frase, d'acord amb la freqüència amb que es dona:
1- Mai, 2- Rares vegades, 3- A vegades, 4- Freqüentment, 5- Molt freqüentment.

VALORACIÓ

- ✦ Aquestes frases es poden escurçar o ampliar en funció del servei, la exploració o la dona que tenim davant.
- ✦ És necessari posar certa atenció a la justificació que la dona pot fer de les diferents actituds del company.
- ✦ És important demanar a la dona que valori els resultats abans de donar la nostra opinió, fer una valoració conjunta retornant i fent incidència en com es troba

d'atrapada en la situació, la gravetat del procés, grau de perill en què es pot trobar per l'escalada de la violència, de la importància de la freqüència o cronicitat i els riscos que suposa per a la seva salut física i psicològica.

- ✦ Es pot demanar que faci una prioritització d'aquelles actituds que considera que poden ser més controlables per a ella, com també les que podria començar a treballar.
- ✦ És important assenyalar la negació i la fantasia sobre el control que habitualment apareix en els processos en què es dona la repetició del cicle.

INDICADORS DEL DANY EMOCIONAL I FÍSIC

PRESENTACIÓ

Poder disposar d'alguns indicadors del dany físic i emocional permet reconèixer i reflexionar amb la dona sobre els efectes que l'abús ha provocat en la salut, en les relacions familiars, laborals, en els fills i filles i en les seves relacions socials, com també en la seva identitat com a persona.

És important partir d'una relació de vincle professional creat amb la dona; una relació prèvia on s'hagin realitzat algunes entrevistes i s'hagi pactat un procés d'ajuda i coresponsabilització.

Els pensaments i els sentiments orienten les actituds i retroalimenten situacions doloroses de què és difícil sortir-se'n sense ajuda exterior.

Poder posar en ordre els seus pensaments pot ajudar la dona a reconèixer els seus mecanismes interns de protecció, ja que molts d'aquests indicadors són conseqüència d'un procés de deteriorament a què l'ha portada la situació de violència que ha viscut.

És possible que algunes de les seves actituds les consideri orientades a la protecció, sense obtenir els resultats esperats. L'anestèsia afectiva davant el patiment a vegades es posa en marxa per sobreviure i adaptar-se a les diferents situacions; és per això que es pot donar una dissociació cognitiva, concebuda com aquesta capacitat defensiva que tenim per poder suportar una situació traumàtica.

Hem de tenir present que el vincle traumàtic és paradoxal: hi ha afecte, dolor, por, pànic, patiment que actua de «cola de contacte» emocional de la víctima al victimari i incrementa la idea del «fer» de la víctima, perquè l'altre l'estimi i aconseguir que ell canviï. Per poder sobreviure, a vegades s'oblida dels episodis de violència anterior i cadascun li pot semblar el primer i l'últim.

Els sentiments de dubtes i culpes són producte del menyspreu i de la humiliació a què la dona ha estat sotmesa.

MATERIAL

INDICADORS DEL DANY EMOCIONAL I FÍSIC

PENSO QUE...

1. Els meus problemes són menys greus que els de les altres persones.
2. Tots dos som víctimes.
3. Els homes, en general, són superiors a mi.
4. No sé defensar els meus drets.
5. Em costa molt prendre decisions.
6. No puc pensar per mi mateixa.
7. Sóc retardada.
8. Ningú no em creurà.
9. Sovint no tinc paciència.
10. Els cops són part de la meva vida.
11. Els meus fills i filles no em respecten.
12. Tothom em diu el que he de fer.
13. No sé si podré desenvolupar-me tota sola.
14. No me'l trauré del cap.
15. La meva vida no val res.
16. No serveixo per fer res.
17. Em trauré la vida.
18. Em mereixo tot el que m'està passant.
19. Necessito un procés d'ajuda i orientació.
20. (...)

EM SENTO...

1. Sovint trista i tinc ganes de plorar.
2. Quasi sempre impotent, perduda enfront els diferents problemes.
3. Sempre preocupada, en tensió, espantada...
4. Sense vida pròpia.
5. Com si estigués malalta o tornant-me boja.
6. Sotmesa i víctima d'abusos.
7. Amb fàstic a les relacions sexuals.
8. Rabiosa per haver de compartir el llit.
9. Amb por quan es posa al llit amb mi.
10. Molt distant de la meva família.
11. Sola, sense cap ajuda.
12. Atrapada, sense sortida.
13. Sense forces. Enfonsada, morta per dins.
14. Sense ningú que m'estimi.
15. Avergonyida, insegura, dissimulo davant dels altres.
16. Culpable per tot el que em passa.
17. Que em fa molta pena.
18. Amb desig de venjança, el voldria matar.
19. Amb ganes de posar límits a aquest patiment.
20. (...)

EM PASSA QUE...

1. Ningú no s'ocupa de les meves necessitats.
2. Ningú no m'escolta.
3. Amago els meus sentiments.
4. Quan em miro al mirall em veig envellida i sense atractiu.
5. Dormo malament.
6. Estic desganada, el menjar no m'atrau.
7. Em passo tot el dia menjant.
8. Als matins, no em llevaria, em trobo cansada, sense forces.
9. Prenc psicofàrmacs (estimulants, tranquil·litzants).
10. He de prendre alcohol i altres drogues per calmar-me.
11. Sempre em fa mal alguna cosa o tinc malestar físic.
12. A vegades tinc al·lucinacions, parlo tota sola.
13. No vaig poder més, vaig intentar matar-me.
14. No tinc desig sexual.
15. No gaudeixo del sexe.
16. Els meus fills i filles m'alteren els nervis.
17. Em poso violenta amb les meves criatures.
18. No tinc amigues, ni amics.
19. Tinc por, penso que estic en perill.
20. Espero que ell canviï i que algun dia tot s'arregli.
21. No em recordo del que és somriure, riure o divertir-me.
22. No puc dir no, sempre faig el que volen els altres.
23. Tinc molta por a la soledat.
24. (...)

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Detectar la resistència silenciosa, el grau d'afectació en la salut integral de la dona maltractada i les diverses alteracions a escala orgànica, cognitiva, emocional i social.
- ✦ Possibilitar el pas dels efectes de la violència als afectes en la relació professional.
- ✦ Facilitar a la dona maltractada sentir-se compresa, reconeguda com a persona, amb un problema identificable, compartit, estudiat i amb possibilitats de recuperació.
- ✦ Rescatar les parts saludables i el potencial d'energia necessària per a la recuperació.

ACTIVITAT

Amb la dona maltractada és important poder facilitar un espai de confidencialitat, on pugui expressar-se sense por a ser culpabilitzada.

- A. Fer una presentació acurada del material a la dona, explicar-ne la finalitat, compartir amb la seva opinió.
- B. Explicar que són frases que expressen pensaments, sentiments o conductes que ha pogut o pot estar experimentant, respecte a ella mateixa, la seva parella, la situació, etc.
- C. Destacar que no és un test; no hi ha respostes bones o dolentes, ni correctes o incorrectes.
- D. Hem de facilitar un espai tranquil, sense interrupcions, de confiança mútua.
- E. Pactar com vol contestar, sola o amb ajuda professional.
- F. És important mantenir una posició física propera a la dona en l'entrevista.
- G. Contemplar les reaccions que poden comportar cada una de les frases, tot respectant la negativa a contestar.
- H. S'ha de contestar NO, si no pensa, si no sent o si no li passa el que indica la frase.
- I. S'ha de contestar SÍ, si pensa, sent, o li està passant el que indica la frase.
- J. S'ha de preveure un temps suficient i l'establiment d'alguna entrevista posterior per treballar els resultats que se'n derivin.

Professionalment s'ha de tenir una actitud reflexiva, flexible i oberta. Si fos necessari, introduir l'humor, desdramatitzar, contextualitzar cada situació, no espantar-se, introduir metàfores o treballar amb les que la dona aporta.

VALORACIÓ

- ✦ Demanar a la dona la valoració sobre els resultats, què li ha semblat i com s'ha sentit fent aquest treball.
- ✦ Agrupar les respostes positives i fer una reflexió sobre la funció que poden tenir; fer el mateix amb les respostes negatives assenyalant quina ha estat l'estratègia de protecció que ha comportat.
- ✦ Valorar conjuntament amb la dona els diferents aspectes del dany present en els diferents àmbits de la seva vida, quins considera més afectats, quins ha pogut tenir més protegits.
- ✦ És aconsellable poder reflexionar conjuntament sobre l'equilibri necessari entre donar i rebre.
- ✦ Fer referència al significat que presenten i d'on provenen els pensaments, els sentiments i les accions.
- ✦ Ajudar a identificar els danys més significatius per a la dona i reflexionar conjuntament sobre les possibles conseqüències que es poden derivar en un futur pròxim si no comença a canviar alguna cosa.
- ✦ Hem de facilitar que la dona aportï altres consideracions sobre efectes que no han sortit en el material.
- ✦ Des de la identificació del dany patit pot ser més fàcil la formulació de necessitats actuals i començar a construir una estratègia per satisfer-les.

ORIENTACIONS

PRESENTACIÓ

El contacte amb la violència domèstica des de la intervenció professional i social o des de les relacions personals pot suposar el contacte amb situacions d'angoixa, estrès o por. Aquestes emocions poden estar presents en les dones maltractades però també en les persones que estan en el seu entorn social.

Les dificultats per accedir a una capacitació específica sobre el tema que aportí eines teoricopràctiques o la manca dels recursos socials necessaris agreugen, en molts casos, la vivència dels qui tenen contacte amb la dona maltractada. El procés o els processos que genera la violència domèstica fan necessària la possibilitat de poder establir ajuts i recursos per als diferents moments i situacions. Intervenir i treballar per a la prevenció suposa articular mesures que incideixin en els factors socioculturals que generen la violència masculina en la parella. També possibilitar la detecció i l'ajut per les dones davant dels primers abusos. Aquesta detecció i ajut preventiu ha de ser possible des de qualsevol servei, entitat o recurs social amb què la dona pugui prendre contacte: serveis de salut, socials, educatius, legals, laborals, associatius, etc.

En molts casos, la manca d'aquesta intervenció possibilita un desenvolupament i agreujament de la violència domèstica i, conseqüentment, un major dany en les víctimes (dones, criatures). Quan aquesta situació es perllonga, el perill augmenta. En totes aquestes situacions és imprescindible que qualsevol contacte amb la dona maltractada suposi un ajut per identificar la violència i iniciar un procés de recuperació. L'experiència ens mostra com en totes les històries de les dones maltractades, malgrat l'aïllament en què progressivament es troben, existeixen nombroses demandes d'ajut. Les seqüeles físiques o psicològiques, els efectes en els fills i les filles, els problemes econòmics o socials, fins i tot la demanda d'ajut per l'home violent (quan aquest justifica la violència des de factors com l'alcohol, els problemes laborals, problemes psicològics, etc.), poden facilitar un contacte de la dona maltractada que suposi en si mateix un ajut, possibilitant la identificació del problema, el suport i la informació.

La gravetat de les agressions físiques o els abusos a les criatures poden suposar la necessitat de protecció immeditada i per tant de recursos d'urgència i acollida que tinguin aquests objectius i possibilitin les accions legals. En totes les situacions cal atendre l'especificitat i la diversitat sobretot amb relació al procés de la dona maltractada per possibilitar un ajut efectiu per a la recuperació.

MATERIAL

ORIENTACIONS

AVALUAR EL RISC

- ◆ Tipologia i anys d'abusos: psicològics, físics, sexuals, econòmics i socioambientals.
- ◆ Gravetat dels efectes psicològics emocionals: depressió, angoixa, sentiments de culpabilitat i por paralitzant.
- ◆ Existència del cicle de violència física (tensió-agressions-perdó).
- ◆ Característiques del cicle: freqüència i durada del cicle, existència o no de la tercera fase (reconciliació) i membres de la família implicats.
- ◆ Lesions físiques.
- ◆ Efectes directes o indirectes sobre la dona i les criatures: salut, seguretat, educació i món laboral.

PREVENIR ELS ATACS

- ◆ Identificar la fase de tensió del cicle.
- ◆ La millor prevenció és no ser-hi.
- ◆ Per evitar els atacs, marxar encara que sigui temporalment.
- ◆ Recollir documentació bàsica (DNI, llibre de família, llibreta o targetes del banc, claus i diners).
- ◆ Demanar ajut.
- ◆ Evitar implicar els fills i les filles en l'intent de controlar els atacs: l'abús només pot controlar-lo qui l'exerceix.
- ◆ Recollir per escrit les dades dels atacs (dies, hores, etc.).
- ◆ No prendre tranquil·litzants, alcohol o drogues: disminueixen les defenses i dificulten la identificació dels senyals d'alarma.

DESPRÉS DE L'ABÚS O L'AGRESSIÓ

- ◆ Atenció a les ferides externes i internes (cops al cap, etc.).
- ◆ Ser clara i directa, no amagar la causa als serveis sanitaris.
- ◆ Identificar el dany psicològic i/o emocional.
- ◆ Demanar ajut.
- ◆ Demanar un informe de lesions.
- ◆ Evitar venjances familiars.
- ◆ Identificar la fase del perdó o reconciliació.

PLANIFICAR LA SORTIDA

- ✦ En un moment en què estigui tranquil·la.
- ✦ Tenir documents bàsics o fotocòpies.
- ✦ Tenir adreces i telèfons importants.
- ✦ Fer inventari dels béns (propietats, objectes de valor, etc.).
- ✦ Obrir un compte bancari que ell no conegui i anar fent estalvi.
- ✦ Anar buscant feina si no en té o demanar permís a la feina i avisar del que passa.
- ✦ Decidir el millor lloc per marxar, en funció del perill, dels objectius de la marxa, dels recursos disponibles, etc.
- ✦ Demanar ajut.

DECIDIR SEPARAR-SE

- ✦ Parlar amb els fills i filles amb claredat.
- ✦ Fer-los entendre el que passa posant l'emfàsi en el que ella vol i sent, més que no pas en el pare.
- ✦ Evitar parlar malament del pare.
- ✦ No renunciar a res. No cedir a les amenaces. Renunciar o cedir no servirà per evitar el perill.
- ✦ Demanar ajut.
- ✦ Demanar assessorament legal especialitzat.
- ✦ La separació física i legal és un pas important per a la recuperació.

DESPRÉS DE LA SEPARACIÓ

- ✦ La separació física i legal no ho resoldrà tot immediatament.
- ✦ Avaluar el perill. Demanar legalment mesures de protecció.
- ✦ Evitar el risc: canviar el pany de la porta i el número de telèfon (tenir telèfon si no en té) o tenir telèfon mòbil que ell no conegui.
- ✦ Parlar amb els fills i filles sobre les mesures de precaució: no obrir la porta, no donar el número de telèfon al pare, etc.
- ✦ Evitar trobar-se amb ell (sols o en un lloc públic). És molt perillós.
- ✦ Si el troba al carrer o li truca: no discutir, marxar, penjar el telèfon i, si pot, enregistrar les trucades (tenir contestador pot ser útil per evitar les trucades d'ell o enregistrar-les).
- ✦ Mantenir les mesures de precaució malgrat que sembli que ell ha canviat. Després de la separació pot utilitzar estratègies diferents per «seduir-la».
- ✦ Prevenir els abusos als fills i filles en les visites al pare i denunciar-ho.
- ✦ Demanar ajut per a la recuperació.

PAUTES D' UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Oferir pautes i orientacions concretes útils per la seva situació.
- ✦ Identificar el moment en què es troba amb relació a la violència.
- ✦ Orientar sobre el procés de separació i recuperació.
- ✦ Treballar sobre mesures de protecció adients.

ACTIVITAT

- Identificar amb la dona maltractada el moment en què es troba i quina és la necessitat prioritària: informació sobre recursos, identificar el problema, planificar la separació, etc.
- Decidir amb ella treballar tot el material o només una part concreta. Aquesta tasca pot permetre entendre millor la seva demanda.
- Revisar les orientacions seleccionades, adequant-les a la seva situació específica. Per exemple, sobre les mesures de protecció cal treballar conjuntament quines poden ser les més adients des de les seves possibilitats i realitat, provant d'evitar posicions extremes (no puc fer res o bé puc controlar la situació).
- Valorar el resultat del treball, possibilitant que la dona es quedi amb el material per poder utilitzar-lo.
- Si no és possible aquest treball més específic, és útil facilitar a la dona el material acompanyat d'informació sobre algun recurs específic per demanar ajut.

VALORACIÓ

- ✦ Des d'un recurs general la possibilitat de tenir materials com aquest i llistats de telèfons sobre recursos específics pot possibilitar una major detecció de situacions de violència domèstica i un primer ajut bàsic. Aquesta informació en si mateixa pot ser per a la dona maltractada un recurs útil i un recordatori d'un contacte positiu. Els materials ajuden també els professionals a combatre l'angoixa que genera no conèixer les possibles actuacions o recursos existents.
- ✦ Des de recursos específics o relacions d'ajut que propiciïn un treball de continuïtat, aquest material pot possibilitar:
 - Millor identificació del moment en què es troba la dona.
 - Conèixer i reconèixer la situació específica en què es troba.
 - Avaluar els recursos personals.
 - Inici o continuïtat d'un treball de suport/orientació en el procés.
 - Un treball específic sobre les mesures de protecció.
- ✦ Les orientacions concretes poden ajudar en qualsevol contacte amb la dona maltractada a disminuir l'ansietat, la por o l'angoixa que genera la violència en els altres i prevenir la victimització secundària.

XARXA DE RECURSOS

PRESENTACIÓ

Són un instrument per facilitar el vincle professional amb la dona i també per facilitar la seva participació activa en la xarxa de recursos i serveis que es poden utilitzar en situacions de violència domèstica.

Una part important de la tasca professional és identificar, conjuntament amb la dona, les seves necessitats i adreçar-la als serveis adequats. Aquestes necessitats canviaran en funció del moment que estigui vivint la dona i del seu procés dins el cicle de la violència domèstica. Seran diferents si es troba en una situació de crisi i perill, en la qual potser necessitarà conèixer els seus drets, actuar ràpidament per protegir-se, atenció sanitària si ha sofert agressions físiques, que quan es trobi en una situació de separació física, en què potser la necessitat serà rebre suport orientat al procés de recuperació personal.

Treballar el llistat de recursos amb la dona pot facilitar elements de comprensió del seu procés i activar la demanda d'ajut. Aquest treball pot facilitar la vinculació professional amb la dona a través del treball d'identificació i reconeixement de les conseqüències de la violència i de les necessitats emergents, convertint-se el o la professional en un punt de referència i d'ajut. La vinculació professional amb la dona és una manera de contribuir a la prevenció de la victimització secundària i del «pelegrinatge» de la dona maltractada.

La diversitat d'àrees d'intervenció és un reflex de la complexitat de les situacions de violència domèstica, complexitat que manifesta la necessitat d'un abordatge des dels diferents elements que hi intervenen, de tipus social, cultural, comunitari, individual, etc.

Cada municipi té uns recursos i no uns altres, i els recursos existents no abasten tots els àmbits territorials. D'una banda hem d'identificar quins recursos tenim al nostre abast i d'altra banda quines relacions estem mantenint i podem mantenir en la xarxa.

Un llistat d'adreces i serveis ja elaborat hauria de ser molt exhaustiu per abastar tots els recursos de tots els municipis i alhora tindria una validesa d'uns mesos o d'uns anys, però amb el temps els serveis varien (tanquen, se n'obren de nous, canvien d'adreça, amplien l'oferta de serveis), amb la qual cosa aquest llistat quedaria fora d'ús.

Quan pensem en recursos d'intervenció en violència domèstica, és important prioritzar l'eficàcia davant la quantitat de recursos a fer servir. Una xarxa de recursos coordinada, en què les persones del servei estiguin formades en violència domèstica, és fonamental per a una intervenció integradora dels diferents aspectes implicats.

El material presenta diferents tipus de recursos existents, que pertanyen bàsicament a tres àrees diferenciades: serveis sociocomunitaris, salut i justícia, amb la doble ves-

sant de serveis oferts des de les administracions públiques i entitats independents d'iniciativa privada. No hi ha la intenció d'ordenar l'itinerari, l'ordre dependrà de cada situació i de cada dona.

Estem parlant d'una xarxa. Sabem que la dona es pot dirigir a diferents serveis per fer front a la seva situació. El treball en xarxa comença quan hi ha una relació entre els diferents recursos i professionals i aquests s'activen coordinadament en funció de les necessitats i demandes de la dona. En tot cas, és necessari saber que els serveis socials d'atenció primària acostumen actualment a ser la porta d'entrada més eficaç i més coneguda a la xarxa de recursos.

En el cas que sigui necessari obtenir informació sobre com trobar els diferents serveis per establir-hi contacte, es pot obtenir a través dels ajuntaments, de serveis socials del districte o població, dels registres d'associacions i altres institucions.

XARXA DE RECURSOS

ITINERARI ADMINISTRATIU

Serveis socials d'atenció primària

- ✦ Identificació i diagnòstic de la problemàtica presentada i recerca de solucions, derivació o seguiment.
- ✦ Són la porta d'entrada a diferents recursos específics, com per exemple les cases d'acollida.
- ✦ Facilitar i tramitar ajudes específiques: prestacions econòmiques, alimentació i vivenda.

Atenció sanitària (centres d'atenció primària, àrees bàsiques de salut, *plannings*, centres hospitalaris, centres de salut mental, etc.).

- ✦ Diagnòstic i tractament de lesions i danys físics i psicològics.
- ✦ És important efectuar una revisió mèdica quan es constata o se sospita que hi ha hagut agressions, encara que la dona no tingui la intenció d'interposar una denúncia.
- ✦ Alguns d'aquests centres elaboren l'informe de lesions i altres protocols sanitaris.
- ✦ És important que la dona sàpiga que pot exigir l'informe de lesions, que ha de ser detallat, en previsió de processos judicials futurs o presents.

Punts d'orientació, informació i atenció a la dona

- ✦ Els que depenen de les administracions acostumen a ser municipals. Són serveis que poden tenir anys de funcionament o bé ser de creació recent. Hi ha diversitat entre els programes oferts, des d'informació general fins a atenció específica.
- ✦ És important saber si n'hi ha algun que cobreixi el territori en què treballem i si ofereix serveis específics (suport psicològic, assessorament jurídic, grups de suport, etc.).

Urgències

- ✦ Fora de l'horari d'atenció dels altres serveis, la dona es pot adreçar a serveis complementaris que facin la tasca de contenció i derivacions possibles. Poden cobrir l'allotjament. És important poder facilitar a la dona un telèfon d'urgència que pugui fer servir quan el necessiti.

- ✦ A Barcelona hi ha el telèfon d'urgències socials i a altres poblacions són els cosos policials els que moltes vegades fan aquesta tasca, en coordinació amb els serveis socials.
- ✦ Els serveis d'urgències hospitalàries s'han de contemplar per fer front a l'estat psico-físic de la dona en situacions de crisi.

Cases d'acollida

- ✦ Són recursos específics. La seva funció és oferir refugi a les dones que estan en situació de risc. L'equip professional de la casa s'encarrega d'acompanyar les dones i els seus fills i filles durant l'estada i treballa en la identificació de la situació patida, el risc actual i les iniciatives encaminades a la reinserció. En alguns casos tenen programes orientats a la recuperació.
- ✦ L'estada varia en funció de cada casa i de cada cas concret, però acostuma a tenir un límit de sis mesos. En el cas d'adolescents hi pot haver un límit d'edat.
- ✦ La seva ubicació és confidencial per raons de seguretat. L'ingrés a la casa es realitza mitjançant els serveis d'atenció primària i en moltes ocasions no és immediat.

Refugis

- ✦ Sostres facilitats pels municipis en situacions d'extrema urgència o risc. L'estada pot ser de dos o tres dies mentre es valora l'ingrés en un recurs més adequat (casa d'acollida) o es prenen altres mesures de protecció (estranyament). No són sempre espais municipals, també poden ser habitacions llogades, pensions...

Cossos de seguretat

- ✦ Policia Nacional, Guàrdia Civil, Mossos d'Esquadra, Guàrdia Urbana i Policia Local.
- ✦ Interposar denúncies per maltractaments. Les denúncies es poden interposar també al jutjat o a la fiscalia, i en alguns casos serà més adient.
- ✦ Abans de posar una denúncia és important sempre assessorar-se en un servei jurídic, el més específic que tinguem disponible. La denúncia es pot portar preparada o escrita des d'un servei d'orientació jurídica. És interessant saber quin serà el procediment que es posarà en marxa i valorar la utilitat de posar la denúncia (aspectes jurídics, seguretat de la víctima, significat per a la dona).
- ✦ Barcelona disposa d'una comissaria especialitzada en la denúncia dels delictes contra les dones. Altres poblacions poden tenir programes o agents especialitzades, com els serveis d'atenció a la víctima. Fiscalia i jutjats també tendeixen a tenir serveis especialitzats.
- ✦ En algunes poblacions es pot aconseguir protecció, sobretot si hi ha protocols d'atenció específica.

Serveis d'orientació i assistència jurídica dels jutjats

- ✦ Ofereixen orientació legal. Faciliten l'accés a justícia gratuïta prèvia aportació de documentació acreditativa. Es poden trobar a través dels jutjats o col·legis d'advocats.
- ✦ És important conèixer si aquests professionals estan formats en violència domèstica per tal d'evitar la victimització secundària, o si el jutjat té un torn d'ofici especialitzat.

Serveis d'atenció a la víctima

- ✦ Ofereixen orientació legal sobre els drets i la possibilitat de denunciar.
- ✦ Alguns faciliten acompanyament en els tràmits del procediment jurídic.
- ✦ Són serveis de creació recent i hi ha diversitat entre els programes oferts.

Fiscalia i jutjats

- ✦ Tramitació de les denúncies i inici del procediment legal (civil o penal).
- ✦ Obtenció de mesures provisionalíssimes, provisionals i cautelars, i ordres d'estranyament per als agressors.
- ✦ La tendència actual és la creació de fiscalies i torns d'ofici especialitzats.

Punts de trobada

- ✦ Vinculats als jutjats de família. Són espais tutelats per professionals amb l'objectiu de facilitar la trobada entre els pares i els fills i filles en un espai neutre i amb menys risc per a la dona, quan hi ha sentència.

ITINERARI D'ENTITATS D'INICIATIVA PRIVADA

RECURSOS ESPECÍFICS

Centres d'acollida

- ✦ N'hi ha de diferents tipus i tenen funcions diverses en cada cas. Cal saber quines són les possibles vies de derivació, a més de les dels serveis d'atenció primària. Les cases d'acollida, a Catalunya, són totes de gestió privada, encara que algunes són de titularitat pública.

Serveis de recuperació

- ✦ La seva funció és oferir suport a les víctimes per tal d'identificar el dany, i treballar en el procés de recuperació de les seqüeles de la violència.
- ✦ Grups d'ajuda mútua o suport psicosocial.

Centres d'atenció a les dones

- ◆ Són inicitavies de grups i associacions de dones que poden tenir o no suport per part d'alguna administració. Hi ha diversitat entre els programes oferts a cada lloc, des d'informació general a atenció específica. Moltes vegades poden ser el punt des d'on fer créixer programes o xarxes d'acció més àmplies.

Assessorament jurídic

- ◆ Equips i professionals especialitzats en el procediment judicial en situacions de violència i sensibilitzats en el tema de gènere i justícia. Habitualment vinculats als grups de dones.

RECURSOS GENERALS

Associacions i grups de dones

- ◆ Espais de trobada de dones que ofereixen activitats. Poden oferir informació i orientació. Constitueixen en si mateixos una font de suport per a les dones.
- ◆ Molta diversitat en la composició i les activitats.

Serveis d'atenció telefònica

- ◆ Poden oferir informació i contenció.

Serveis psicoterapèutics

- ◆ Intervenció psicoterapèutica de suport i acompanyament en el procés de recuperació.
- ◆ És important conèixer si aquests professionals estan formats en violència domèstica per tal d'evitar la victimització secundària.

Centres de salut

- ◆ Detecció, diagnòstic i tractament de danys físics i psicològics.
- ◆ Poden ser un punt de suport per a la dona.

Secretaria de la dona dels sindicats i partits polítics

- ◆ Interlocutores per fer arribar a l'àmbit públic les necessitats, denúncies o propostes de professionals i de les dones.

Serveis d'orientació i inserció laboral per a dones

- ◆ La seva funció és donar suport a la inserció o millora laboral de les dones que ho necessitin.
- ◆ Poden oferir formació ocupacional específica.

PAUTES D'UTILITZACIÓ

DIDÀCTICA PER A PROFESSIONALS I AGENTS SOCIALS

OBJECTIUS

- ✦ Conèixer els diferents recursos.
- ✦ Participar de forma activa i continuada en la xarxa, des del coneixement i contacte directe amb els altres recursos i agents socials.
- ✦ Actuar contra el pelegrinatge de la dona maltractada.
- ✦ Reconèixer la diversitat de recursos que funcionen i la relació que hi tenim.

ACTIVITAT

A. Fer una primera anàlisi de la informació de què disposem, formalment o informalment, distribuint-la de forma clara, pensant en com la farem servir nosaltres, a compartir-la amb les dones i a tenir-la a disposició d'altres professionals. Tota aquesta activitat pot fer-se individualment o en equip.

B. Recollir, de cada adreça:

- El nom del servei.
- La relació que hi tenim: formal (institucional, protocols d'assistència...) i informal (contactes fets, persones amb qui hem contactat, persones formades i sensibilitzades en violència domèstica...).
- Àmbits d'actuació, competències (demandes que pot resoldre, serveis que ofereix, serveis que no ofereix...).
- A quines xarxes administratives està vinculada, si coordina amb algun altre servei les seves actuacions.
- Data de l'última actualització.
- Adreça, telèfon i horari.
- Requisits d'accés, si n'hi ha.
- Comentaris (saturació del servei, implementació...).
- Públic o d'iniciativa privada.
- Honoraris, quotes, gratuïtat.

C. Veure com queda el «mapa general» dels recursos que coneixem.

D. Identificar les mancances en el nostre mapa, i fer un pla realista de com aconseguir la informació que ens falta.

E. Assenyalar tant els recursos de què disposem com dels que sabem que no en disposem (perquè no existeixen, perquè no cobreixen el nostre àmbit territorial, perquè s'han tancat...).

F. Seguiment i actualització: des dels comentaris de les dones derivades, des del contacte periòdic i des de les notificacions.

El llistat no és mai tancat.

VALORACIÓ

- ✦ Fer aquesta activitat en equip o grup de treball és una ocasió per compartir un abordatge del treball amb dones maltractades.
- ✦ Quan participem activament a la xarxa es pot multiplicar l'efecte de les accions en què participem directament.

DIDÀCTICA PER TREBALLAR AMB LA DONA

OBJECTIUS

- ✦ Valorar i comprendre les necessitats i possibles recursos.
- ✦ Facilitar la participació i coresponsabilització de la dona en la recerca de recursos.
- ✦ Informar la dona sobre els recursos.
- ✦ Evitar les falses expectatives.
- ✦ Evitar desencoratjar la demanda d'ajut.
- ✦ Actuar contra el «pelegrinatge» de la dona maltractada i la victimització secundària.

ACTIVITAT

- Reconèixer l'itinerari dels serveis ja utilitzats per la dona i la valoració que fa de l'itinerari caminat fins ara.
- Elaborar un llistat dels serveis que en un moment determinat pot necessitar, amb la informació que tenim sobre els diferents recursos sense decidir a priori quins recursos necessita i quins no.
- Centrar l'anàlisi a partir de les necessitats, i contemplant tant les que estan previstes per algun recurs com les que no, des d'una perspectiva no culpabilitzadora i evitant els missatges negatius, tot reconeixent les dificultats.
- Delimitar i acordar amb la dona les funcions que compleixen els serveis a què pot adreçar-se.
- Comprovar que té la informació correcta, especialment la que fa referència als serveis d'urgències.
- Oferir informació complementària si la dona o nosaltres valorem que pot ser útil: forma de contacte, serveis oferts, si coneixem una persona en concret o hi tenim o hem tingut algun contacte.
- Valorar quan sigui possible un acompanyament en la utilització d'altres recursos.
- Deixar oberta la possibilitat de tornar a trobar-nos, respectant l'ús que la dona faci de la informació que li oferim.

VALORACIÓ

- ✦ En el seguiment podem veure i compartir el procés de la dona en la demanda i recerca d'ajut i en l'obtenció dels recursos adients i necessaris, com també la seva influència en la situació de la dona.
- ✦ Activant la xarxa, en resposta a la demanda de la dona, podem valorar quines relacions hi tenim, i com ens funcionen. És molt important aprofitar tots aquests contactes per mantenir i conformar la xarxa, i és necessari registrar-los.

CONCLUSIONS

Amb aquesta guia hem intentat apropar i facilitar mètodes i eines per intervenir en la problemàtica de la violència familiar. Aquesta aportació ha estat possible des del nostre treball amb les dones abusades per la seva parella masculina, encara que aquests instruments poden ser utilitzats en un treball d'intervenció amb persones abusades dins d'altres tipus de parella.

Hem intentat donar-li una perspectiva plural i interdisciplinària partint de la nostra experiència d'equip i volent arribar a tota mena de professionals i agents socials que poden intervenir-hi.

La comprensió del procés de les dones maltractades i dels diferents elements que interactuen, interns (història de vida, socialització...) i externs (tolerància social a la violència, dificultats del procés legal...) fan necessària aquesta perspectiva multidisciplinària, alhora que ens ajuden en el nostre treball.

Considerem fonamental millorar l'establiment del vincle d'ajut com un element imprescindible per a la relació. La possibilitat de treballar des del vincle és un privilegi que no podem menysprear.

Treballar des de la relació d'ajut és una oportunitat per revisar aquells mites i creences dels qui participem, i ens permet aproximar-nos a la problemàtica no des de la distància sinó des del suport i l'acompanyament.

La utilització d'eines específiques per afrontar la intervenció, aquestes o d'altres, i la formació continuada i específica contribueix a ampliar les nostres possibilitats d'ajut.

És per això que en l'oferiment d'aquest material hi ha el desig de facilitar el coneixement dels elements qualitius del procés de la dona maltractada, millorar la relació d'ajut i d'acompanyar la dona en els diferents moments del procés. Hi ha també el desig de contribuir al reconeixement de la tasca de professionals o agents socials que des del compromís treballen de forma silenciosa i efectiva en l'ajut des del vincle amb les dones maltractades.

Malgrat les moltes dificultats del treball, considerem que la intervenció directa amb les dones maltractades és una oportunitat per millorar totes i tots (professionals o no) la nostra qualitat de vida, combatent tota forma d'abús que en qualsevol forma i situació minven la nostra salut. Aquest és, per tant, un repte saludable i un benefici directe per als qui treballem dia a dia en l'àmbit de la violència familiar.

Aquesta guia és, també, una materialització del nostre interès per contribuir a la formalització de metodologies i eines d'intervenció, la publicació de les quals facilita l'intercanvi professional i l'establiment de formes de treball compartides.

COMIAT

Coneixem i compartim amb vosaltres la dificultat del treball en violència familiar i la necessitat de suport i reconeixement d'aquesta tasca.

Us convidem a posar en pràctica les aportacions i propostes, valorant les experiències generades en la utilització d'aquest material.

Desitgem una tasca efectiva per a l'eradicació de la violència familiar.

Esperem que aquesta guia sigui una continuació i un aprofundiment dels vincles establerts, i una obertura a nous contactes i relacions.

Equip Interdisciplinar de l'Associació Tamaia
Barcelona, 7 de febrer del 2000

BIBLIOGRAFIA

- BARUDY, J. *El dolor invisible de la infancia. Una lectura ecosistémica del maltrato infantil*. Barcelona: Paidós, 1998.
- BURIN, M.; MELER, I. *Género y Familia*. Barcelona: Paidós, 1998.
- CANTERA, L. M. *Te pego porque te quiero. La violencia en la pareja*. Barcelona: UAB, 1999.
- CORSI, J. *Violencia familiar. Una mirada interdisciplinaria sobre un grave problema social*. Barcelona: Paidós, 1994.
- DUTTON, DONALD G.; GOLANT, SUSAN K. *El golpeador, un perfil psicológico*. Barcelona: Paidós, 1997.
- ECHEBURUA, E.; CORRAL, P. *Manual de violencia familiar*. Madrid: Siglo XXI, 1998.
- FERREIRA, G.; *Hombres violentos, mujeres maltratadas: aportes a la investigación y tratamiento de un problema social*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, 1992.
- FISAS, V. *El sexo de la violencia. Género y cultura de la violencia*. Barcelona: Barcelona, 1998.
- GOODRICH, T. J. y otras *Terapia familiar feminista*. Barcelona: Paidós, 1989.
- HOWE, D. *La teoría de vínculo afectivo para la práctica del Trabajo Social*. Barcelona: Paidós, 1997.
- KIRKWOOD, K. *Cómo separarse de su pareja abusadora*. Barcelona: Granica, 1999.
- LORENTE, M.; LORENTE J. A. *Agresión a la mujer: maltrato, violación y acoso*. Granada: Comares, 1998.
- MIEDZIAN, M. *Chicos son, hombres serán. Como romper los lazos entre masculinidad y violencia. Cuadernos inacabados*. Barcelona: Horas y horas, 1995.
- MILER, A. *Por tu propio bien*. 2a edició. Barcelona: Tusquets, 1992.
- PÉREZ DEL CAMPO, A. M. *Una cuestión incomprendida: el maltrato a la mujer*. Barcelona: Barcelona, 1995.
- RAVAZZOLA, M. C. *Historias infames: los maltratos en las relaciones*. Paidós. Barcelona, 1997.
- RUFA, B. *Mujeres maltratadas, Casas-refugio y sus alternativas*. Noviembre de 1990.
- ROJAS MARCOS, L. *Las semillas de la violencia*. Madrid: Espasa Calpe, 1995.
- URRA, J. *Violencia. Memoria amarga*. Madrid: Siglo XXI, 1997.
- WALTERS, M.; CARTER, B.; PAPP, P.; SILVERSTEIN, O. *La red invisible. Pautas vinculadas al género en las relaciones familiares*. Barcelona: Paidós, 1991.

ADRECES D'INTERNET

MujeresRed

<http://www.nodo50.org/mujeresred/violencia.htm>

Denúncies, situació actual de la violència domèstica a Espanya i al món.

Enllaços, homes contra la violència, articles, adreces, etc.

<http://now.org/>

És una organització feminista de les més important dels EUA. Anàlisi i informació sobre temes de dones, publicacions, etc.

ConflictNet

<http://www.igc.apc.org/conflictnet>

Xarxa dedicada a promoure la resolució no violenta dels conflictes.

Informació actual sobre el tema, debats temàtics sobre aspectes crítics, legislació actual, activitats formatives i de capacitació.

Guies Metodològiques, 2

Diputació de Barcelona

ISBN 84-7794-703-1

9 788477 947035